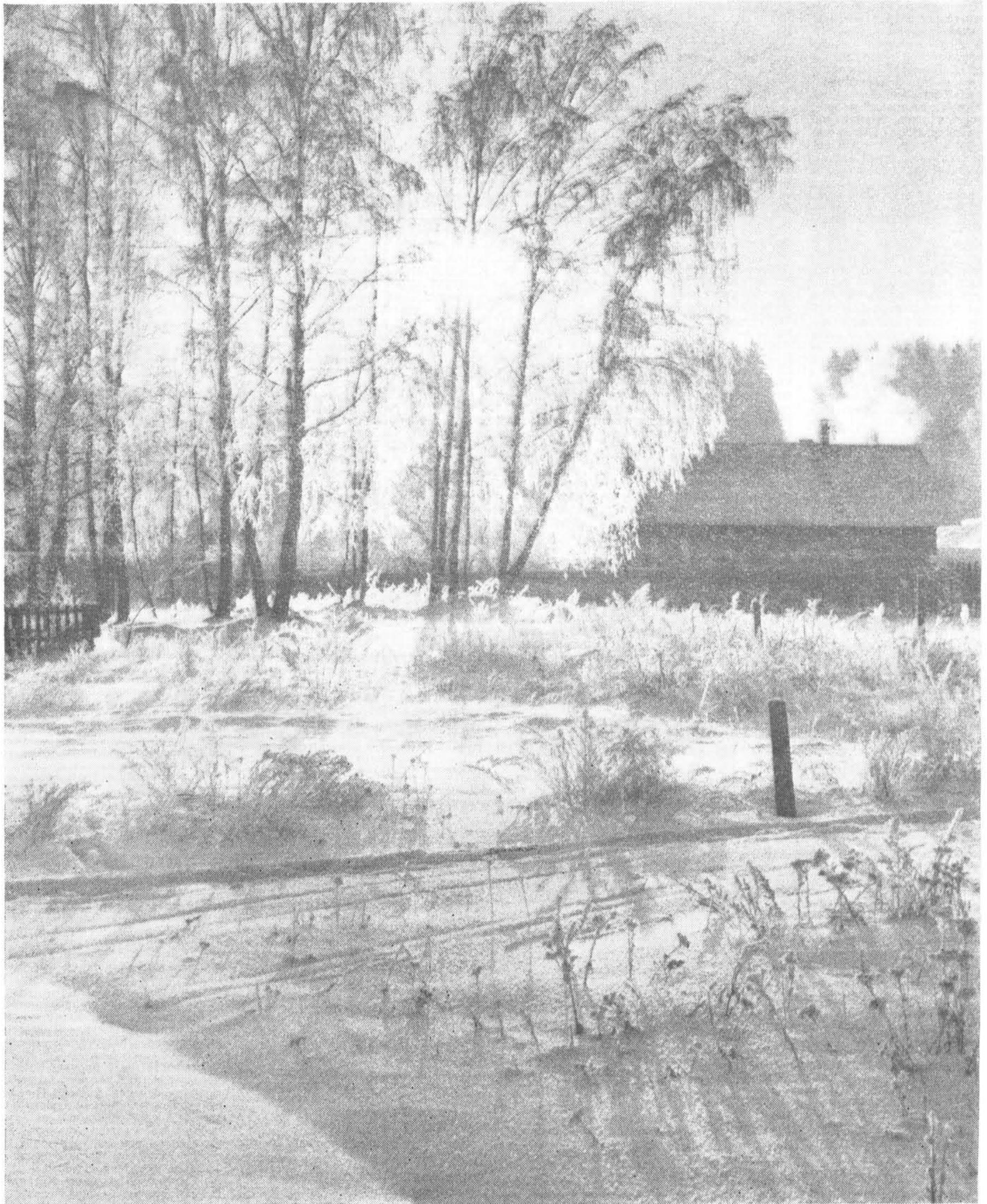

Голас Радзімы

№ 5 (1887)
31 студзеня 1985 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Сіноптыкі зарэгістравалі сёлетнюю зіму ў Беларусі як адну з найбольш суровых за апошнія дваццаць гадоў. Тэмпература паветра ў асобныя студзеньскія дні месцамі дасягала мінус трыццаці градусаў. Стаялі траскучыя маразы. Але гэта не адбілася на рабоце прадпрыемстваў, арганізацый, вучэбных устаноў, дзіцячых садоў. І ў горадзе, і ў вёсцы захаваўся нармальны рытм жыцця. А ў спартыўных магазінах павялічыўся попыт на лыжы, канькі, дзіцячыя санкі. Ды на рэках і азёрах пабольшала аматараў падлёднай лоўлі.

Фотаэцюд І. САВОСІНАЙ.

АДКАЗ К. У. ЧАРНЕНКІ на пісьмо канадскай студэнткі Л. ПІРО

На імя Канстанціна Усцінавіча Чарненкі паступіла пісьмо канадскай студэнткі Лоры Піро з горада Калгары. Яна піша: «Паважаны Прэзідэнт Чарненкі! Сур'езныя роздумы прывялі мяне да рашэння напісаць Вам гэта пісьмо. Па-першае, я хачу пажадаць міру і шчасця вашай краіне. Мне 18 гадоў, я студэнтка з Канады. За апошнія гады я многа наслухалася аб ядзернай пагрозе. Але сёння гэта праблема, на мой погляд, стаіць, як ніколі, востра. У апошнім семестры мы займаліся пытаннем магчымасці ўнікнення ядзернай вайны. Аднак вывады, да якіх я прыйшла, пазбаўляюць мяне ўпэўненасці ў заўтрашнім дні. Чаму ўсе народы, усе расы не могуць жыць у згодзе? Чаму ідзе такая барацьба за ўладу над светам? Няўжо мы не ў сілах выкарыстаць энергію значна больш разумна? Аб'яднаўшы намаганні, мы змаглі б дапамагчы людзям ва ўсім свеце і зрабіць гэты свет лепшым і больш бяспечным. Калі ж выбухне ядзерная катастрофа, то, як Вы можаце сабе ўявіць, будзе безжыццёвая планета, свет без людзей і ўсяго жывога. Наш свет цудоўны, мне ён дарагі такім, які ён ёсць. Хто можа жадаць знішчыць яго? Ён парадзіў людзей, жыццё без вайны можа стаць яго сілай.

Маё жыццё толькі пачынаецца. Я мару многае ўбачыць і зрабіць у гэтым жыцці. І ўсё ж баюся за будучыню. А што думаеце аб усім гэтым Вы?

Ці не задае ваша моладзь такія ж пытанні? Я была б вельмі рада, калі б Вы растлумачылі мне, што і як яны думаюць.

У чаканні Вашага адказу застаюся паважаючая Вас, Лоры Піро, горад Калгары, Канада».

Ніжэй ідзе адказ тав. К. У. Чарненкі на пісьмо канадскай студэнткі Лоры Піро.

Паважаныя Лоры Піро, з вялікай увагай і цікавасцю прачытаў Ваш вельмі сур'езнае пісьмо — усхваляванае, шчырае, прасякнутае трывогай за самае важнае — як прадухіліць ядзерную катастрофу, захаваць мір. Само па сабе тое, што ў свае 18 гадоў, толькі ўступаючы ў жыццё, Вы задумваецеся аб грознай небяспецы, якая навела над людзьмі, гаворыць аб многім. Я адчуў: Вашы роздумы поўныя занепакоенасці не толькі за сваё цяперашняе і будучае. Вы адчувасце сябе часткай велізарнай сям'і народаў нашай планеты, якую мы абавязаны захаваць такой жа цудоўнай і для сябе, і для тых, хто будзе жыць пасля нас. Імяна такія думкі валодаюць сёння мільёнамі і мільёнамі людзей у дзесятках краін — удзельнікамі антываеннага, антыядзернага руху. Розныя гэта людзі, розныя ў іх перакананні, традыцыі, рэлігіі. Але тое, што іх аб'ядноўвае, з'яўляецца больш важным за любыя адрозненні, бо кіруюцца яны галоўным клопатам — не дапусціць ядзернага знішчэння.

Як і моладзь пакалення канадцаў, савецкія дзяўчаты і юнакі выраслі ва ўмовах міру. У нашай моладзі ёсць усе магчымасці, каб праявіць сябе ў вучобе і рабоце, прадоўжыць справу старэйшых пакаленняў, сябраваць са сваімі ровеснікамі ў іншых краінах. Маладое пакаленне Савецкага Саюза пераканана: людзі зямлі здольныя процістаяць ваеннай пагрозе, адстаяць мір.

У гэтым годзе Масква стане горадам Суветнага фестывалю моладзі і студэнтаў. Удзельнікамі фестывалю, несумненна, будуць і вашы сучасныя. Гэта — рэдкая магчымасць убачыць і зразумець сваіх ровеснікаў з усіх канцоў зямнога шара, усвядоміць, наколькі вялікая сіла салідарнасці ў барацьбе за ўсеагульную бяспеку.

Мне здаецца, што асабліва значымі Вы лічыце наступныя пытанні ў Вашым пісьме: «Чаму ўсе народы, усе расы не могуць жыць у згодзе? Чаму ідзе такая барацьба за ўладу над светам?». Адказу з усёй упэўненасцю: дабіцца ўлады над светам не дадзена нікому, спробы ж ажыццявіць такую вар'іцкую задуму могуць каштаваць усёму чалавецтву вельмі дорага.

Хутка мы будзем адзначаць вялікі юбілей — саракагоддзе Перамогі над фашызмам у другой сусветнай вайне, у гады якой Савецкі Саюз і Канада былі саюзнікамі. Тады пацярпелі крах спробы фашыстаў заваяваць ўладу над светам, паражэннем закон-

чыўся «крыжовы поход» супраць Савецкай дзяржавы. У той вайне савецкі народ страціў 20 мільёнаў чалавек — гэта амаль насельніцтва сёняшняй Канады. І ўдзельнікі вайны, старэйшае пакаленне, перадаюць савецкай моладзі завет — умацоўваць мір, ненавідзець вайну.

Сутнасць Вашага пісьма, наколькі я разумею, такая: што ж можна і трэба зрабіць, каб людзі жылі спакойна і мірна, каб не было пагрозы вайны. Адказ просты: трэба захоўваць нормы адносін паміж дзяржавамі і народамі, развіваць сувязі паміж імі на аснове роўнасці і неўмяшання ва ўнутраныя справы, трэба назаўсёды адмовіцца ад прымянення сілы і пагрозы яе прымянення, трэба зрабіць усё для таго, каб узаемавыгоднае супрацоўніцтва краін стала эталонам міжнароднага жыцця. Гэта і ёсць, калі гаворыць каротка, прынцыпы палітыкі мірнага суіснавання, якія наша краіна адразу пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі 1917 года прапанавала сусветнаму супольнасцю.

Трэба спыніць гонку ўзбраенняў. Вялікі Ленін лічыў разбраенне ідэалам сацыялізму. Яшчэ ў 1946 годзе Савецкі Саюз прапанаваў на востры забараніць вытворчасць і прымяненне ядзернай зброі, знішчыць яе запасы. Уяўляецца, якім быў бы свет сёння, калі б наша прапанова была прынята? Наколькі лягчэй дыхалася б у свеце, калі б іншыя дзяржавы ўзялі з нас

прыклад і таксама прынялі абавязальства не прымяняць першымі ядзерную зброю? Савецкі Саюз за тое, каб замарозіць ядзерны арсеналы, поўнасцю забараніць выправаванне ядзернай зброі, распаўсюдку і прымяненне іншых відаў зброі масавага знішчэння. Наша краіна за тое, каб космас назаўсёды заставаўся мірным. Канчаткова ж мета гэтых ініцыятыў — ліквідаваць ядзерную зброю поўнасцю і ўсюды.

Мы перакананы, што, толькі ажыццяўляючы канкрэтныя дзеянні ў імя міру, можна пазбавіцца ад страху перад будучыняй і забяспечыць упэўненасць у заўтрашнім дні. І, вядома, для гэтага трэба лепш ведаць адзін аднаго. Гэта данамагае пераадольваць прадуржасці і дабівацца ўзаемазразумення і давер'я. Гэта — магучая зброя ў барацьбе за мір.

Аб вашай краіне, яе эканамічных дасягненнях, культуры ў нас у краіне ведаюць нямала. Савецкія людзі ставяцца да Канады і яе народа з павагай і добраўзліваасцю. Нашы людзі хочучы, каб савецка-канадскія адносіны развіваліся на карысць абодвух народаў і дзяржаў, на карысць усеагульнага міру. Жадаю Вам і вашым сучасным у надыйшчым годзе міру, упэўненасці ў будучыні, за якую трэба ўпарта і настойліва змагацца.

З павагай

К. ЧАРНЕНКА.

падзеі · людзі · факты

АНТЫВАЕННЫ РУХ

КАНФЕРЭНЦЫЯ БАРАЦЬБИТОЎ ЗА МІР

Нязмерны ўклад руху савецкіх людзей у барацьбу народаў планеты за прадухіленне ядзернай вайны. Актуальным задачам далейшай актывізацыі руху ў сучасных умовах была прысвечана Усесаюзная канферэнцыя прыхільнікаў міру, якая адбылася ў Маскве.

З прывітаннем да ўдзельнікаў канферэнцыі звярнуўся Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР К. У. Чарненка. Ён даў высокую ацэнку руху савецкіх прыхільнікаў міру, пажадаў новых вялікіх поспехаў усім міралюбным сілам планеты.

У сваім дакладзе на канферэнцыі старшыня Савецкага камітэта абароны міру Ю. Жукаў адзначыў асабліва важную важнасць антываенных мерапрыемстваў, праведзеных у нашай краіне за апошнія гады сумесна з прадстаўнікамі зарубешных, перш за ўсё заходніх антываенных рухаў.

Дэлегаты выказалі гарачую падтрымку знешняй палітыцы КПСС і Савецкай дзяржавы, былі аднадушныя ў сваім імкненні і ў далейшым умацоўваць адзінства з міралюбнымі сіламі планеты, бо ліквідаваць пагрозу ядзернай вайны можна толькі сумеснымі намаганнямі краін і народаў.

На канферэнцыі выступіў прэзідэнт Суветнага Савета Міру Р. Чандра.

ГОСЦІ З-ЗА МЯЖЫ

КАРЫСНАЕ ЗНАЁМСТВА

У Мінскай вобласці пабывала група кіраўнікоў сельскагаспадарчых кааператываў Сядлецкага ваяводства Польскай Народнай Рэспублікі. На працягу некалькіх дзён яны знаёміліся з арганізацыяй сельскагаспадарчай вытворчасці ў шэрагу раёнаў Міншчыны, асноўнымі кірункамі яе інтэнсіфікацыі, з умовамі працы і быту сельскіх працаўнікоў.

Госці засталіся задаволеныя паездкай і яе вынікамі. На сустрэчы з пер-

шым сакратаром Мінскага абкома Кампартыі Беларусі В. Мікулічам яны выказалі падзяку за цёплы прыём і шчырую дапамогу.

ПЕРАДВЫБАРЧАЯ КАМПАНІЯ

Як мы ўжо паведамлялі, 24 лютага ў нашай краіне адбудуцца выбары ў Вярхоўныя Саветы саюзных і аўтаномных рэспублік і мясцовыя Саветы народных дэпутатаў. Людзі самых розных прафесій — шахцёры і хлебаробы, настаўнікі і ўрачы, вучоныя і мастакі — вылучаны кандыдатамі ў дэпутаты. Зараз яны сустракаюцца са сваімі выбаршчыкамі. Дар'я БЕРАЗАВІК, якую вы бачыце на гэтым здымку разам з яе маладой калегай Наталляй ГАЛЯНЁВАЙ, вылучана кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларусі. Яна працуе прадаўцом секцыі фотатавараў у адным з самых буйных універмагаў Мінска — ГУМЕ. Ужо больш за дзесці год Д. Беразавік займаецца дэпутатскай дзейнасцю. Спачатку яе выбралі ў раёны Савет, праз некалькі гадоў — у гарадскі. Цяпер яе кандыдатуру выбаршчыкі прапанавалі ў парламент рэспублікі.

падзеі · людзі · факты

ПАРАШКОВАЯ МЕТАЛУРГІЯ

ЗАВОД У МАЛАДЗЕЧНА

Прамы шлях з навуковай лабараторыі ў заводскія цэхі адкрыты распрацоўкам вучоных Беларускага навукова-вытворчага аб'яднання парашковай металургіі. Гэтым мэтам служыць пускавы комплекс новага завода ў Маладзечна магутнасцю 5 тысяч тон вырабаў у год, які будзе своеасаблівым палігонам па ўкараненню навінак у серыйную вытворчасць.

У адрозненне ад традыцыйных метадаў металапрацоўкі зыходны матэрыял тут не ліццё і пракат, а металічны парашок. З яго на магутных прэсах фармуюць дэталі, якія, пабываўшы ў спецыяльных тэрмаэлектрычных печах, становяцца не толькі больш трывалымі і даўгавечнымі за звычайныя, але і не патрабуюць механічнай апрацоўкі. Пры гэтым вытворчасць на новым заводзе будзе практычна безадходнай: парашку трэба столькі, колькі важнае выраб, а працаёмкасць вырабу зніжаецца ў некалькі разоў.

ПАЧАТАК БІЯГРАФІІ

ЦЭГЛА «ГАЙДУКОЎКІ»

Зробіць больш разнастайнай архітэктурную гарадоў і вёсак Беларусі прадукцыя буйнога цагельнага завода-аўтамата «Гайдукоўка». Ён пачаў дзейнічаць непадалёку ад Мінска.

Цэгла, да выпуску першай партыі якой тут прыступілі, мае павышаную трываласць, марозаўстойлівасць і незвычайныя цеплаізаляцыйныя ўласцівасці. Усё гэта дае магчымасць павялічыць тэмпы будаўніцтва дамоў за кошт узвядзення сцен паменшанай таўшчыні, не маючых патрэбы ў вонкавай аддзелцы, а таксама расшырыць колькасць будынкаў, якія ўзводзяцца па індывідуальных праектах.

Прадпрыемства разлічана на выпуск 150 мільёнаў штук цэглы ў год.

падзеі · людзі · факты

НЕЗВЫЧАЙНАЯ ПРАДУКЦЫЯ

ШТУЧНАЯ ГЛЕБА

Незвычайную прадукцыю пачаў выпускаць Баранавіцкі завод бытавой хіміі. Тут сумесна з вучонымі Інстытута фізіка-арганічнай хіміі Акадэміі навук БССР асвоена вытворчасць штучнай глебы. Жаўтавата-карычневая маса насычана ўсімі хімічнымі элементамі, якія неабходны для жыцця раслін. Яна забяспечвае добры рост памідораў, іншай гародніны, дэкаратыўных і аранжарэйных раслін.

Першая прамысловая партыя штучнай глебы адпраўлена маракам для стварэння зялёных куткоў на караблях.

РЭСТАУРАЦЫЯ

ДРУГОЕ НАРАДЖЭННЕ

Новае жыццё атрымаў Варнянскі храм-помнік архітэктуры XVIII стагоддзя ў Астровецкім раёне Гродзенскай вобласці. Пасля рэстаўрацыі ў ім адкрыўся сельскі Палац культуры. Яго гледзельная зала можа змясціць 400 тысяч чалавек. Тут жа прасторнае фаянцавая зала, музей, утуліныя пакоі для работы гурткоў мастацкай самадзейнасці, службовыя памяшканні.

Напроста было вярнуць першапачатковы выгляд гэтаму велічэнаму каменнаму будынку ў стылі барока. На спецыяльнаму праекту давялося практычна нанова ўзводзіць разбураныя часам і агнём ваенных пажараў дах і ўнутраную частку храма, абнаўляць сцены, аздабляць фасад будынка.

Сярод помнікаў гісторыі і культуры Гродзеншчыны, якім у бліжэйшыя гады наканавана перажыць другое нараджэнне, — шэдэўр беларускай архітэктуры XVI стагоддзя Мірскі замак, комплекс збудаванняў на Замкавай гары ў Гродна, абарончыя храмы ў Зэльвенскім і Шчучынскім раёнах, дом-сядзіба Ф. Багушэвіча ў вёсцы Кушляны Смаргонскага раёна, замак у Лідзе і многія іншыя старажытныя збудаванні. У іх размесціцца выставачныя залы, музей, мастацкія галерэі, турыстычныя базы.

◆ З РАДЗІЛЬНАГА ДОМА — У НОВУЮ КВАТЭРУ
◆ ЯК ЖЫВЕ ІНВАЛІД ◆ КАЛІ ПАРА НА ПЕНСІЮ

ШЧОДРАЯ РУКА ДЗЯРЖАВЫ

Калі ў сям'і масквічоў Аляксандра і Яўгеніі Шышковых нарадзілася чацвёра дачок-близнят, бацькі спачатку разгубіліся. І было ад чаго: разлічвалі на другое дзіця, а тут адразу чацвёра. А кватэра ж невялікая, усяго два пакоі. А расходы, догляд за маленькімі? Словам, Аляксандру і Яўгеніі было над чым задумацца.

Чацвёра близнят нават для такой вялікай краіны, як Саветскі Саюз, з'ява не частая. Пакуль бацькі раіліся, муніцыпалітэт прадаставіў ім новую п'яціпакаёвую кватэру.

Апрача кватэры дзяржава выдзеліла Шышковым разавую грашовую дапамогу ў размеры 100 рублёў на кожнага нованароджанага і ўзяла на сябе частку клопатаў па догляду за близнятамі, да ручышчы гэтую справу няні і медсястры. Такім чынам, сям'я, якая нечакана стала мнагадзетнай, аказалася пад надзейнай апекай.

У нас мнагадзетнымі прынята лічыць сем'і, у якіх чацвёра і больш дзяцей. Такіх сямей у краіне каля 2-3 мільянаў. Акрамя разавай грашовай дапамогі на кожнага нованароджанага, а такія дапамога аказваецца як пры нараджэнні першага, так і любога іншага на ліку дзіцяці, мнагадзетным сям'ям дзяржава выплачвае па дзятцы (да дасягнення імі 8-гадовага ўзросту) яшчэ і штомесячную дапамогу. Прычым адзіночым маці незалежна ад таго, колькі ў іх дзяцей, такая грашовая дапамога аказваецца да дасягнення дзяткі 16-гадовага ўзросту.

У цэлым па краіне на разнастайную сацыяльную дапамогу дзяржава расходuje звыш 12 мільярдаў рублёў у год. Гэта найбольш дынамічна растуць артыкул расходаў дзяржаўнага бюджэту. У параўнанні з 1970 годам затраты на гэтыя мэты павялічыліся ў 2 разы. Рост гэты — вынік павелічэння размеру саміх дапамог, расшырэння кола грамадзян, якія карыстаюцца імі, а таксама ўтварэння новых відаў сацыяльнай дапамогі.

Асаблівай увагай і клопатам у СССР разам з дзяткамі акружаны інваліды, якія па розных прычынах пазбаўлены магчымасці самастойна зарабляць на жыццё. Іх у краіне звыш 16 мільянаў. Усе яны, натуральна, атрымліваюць пенсію незалежна ад таго, на якой прычыне страцілі працаздольнасць.

Тым з інвалідаў, хто толькі часткова страціў працаздольнасць, дзяржава стварае адпаведныя ўмовы для пасільнай грамадска карыснай дзейнасці. З гэтай мэтай у краіне дзейнічае шырокая сетка спецыяльных прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў і тэхнікумаў-інтэрнатаў, дзе яны, знаходзячыся на поўным дзяржаўным забеспячэнні, вучацца розным прафесіям, а пасля заканчэння курсу працуюць на спецыяльных прадпрыемствах. Шырока практыкуецца таксама работа на даму.

Мнагадзетныя сем'і ў нас карыстаюцца таксама льготамі па кватэрнай плаце (яна бярацца ў палавінным паме-ры), бесплатным дзіцячым харчаваннем. Звычайна ўсім маці, якія нарадзілі дзіця, апрача дародавага і пасляродавага водпуску, які аплачваецца ў размеры сярэдняга заробтку, прадастаўляецца яшчэ і часткова аплачваемы гадавы водпуск па догляду за дзіцем. Яўгеніі

Шышковай, якая нарадзіла чатырох близнят, такі водпуск павялічаны да двух гадоў.

У суме пенсія і заробатная плата разам з такімі льготамі, як бясплатнае забеспячэнне мотакаляскамі і аўтамабілямі са спецыяльным кіраваннем, льготная плата за праезд на транспарце і за арэнду жылля, бясплатнае пратэзаванне і да таго падобнае, забяспечвае такой катэгорыі грамадзян дастаткова высокі ўзровень жыцця. Вось што расказвае пра гэта Уладзімір Грыгор'еў, інвалід першай групы, які жыве ў Варшылаўградскай вобласці:

— Мне цяпер 51 год, а інвалідам я стаў у 18. Не на вытворчасці і не на вайне. Па ўласнай неасцярожнасці трапіў пад трамвай і застаўся без абедзвюх ног. Пасля ампутацыі — год лячэння і прывыкання да пратэзаў. І лячэнне, і пратэзы — бясплатна. Прызначылі пенсію. Гэтая катастрофа прымусіла сур'ёзна задумацца пра будучыню. Засёў за падручнікі і неўзабаве паступіў у інстытут. Пасля заканчэння вучобы пайшоў працаваць па прафесіі. Дзяржава выдзеліла мне асобную кватэру, аўтамабіль. Таксама ўсё бясплатна.

З гадамі мне стала больш цяжка рухацца на пратэзах, і я перайшоў на надомную работу пералётчыкам. Мой месячны заробатак — 210, штомесячная пенсія — 75.

Сярод тых, хто карыстаецца сацыяльнай дапамогай дзяржавы, найбольш шматлікую групу складаюць пенсіянеры па ўзросце — амаль 37 мільянаў. На іх матэрыяльнае забеспячэнне грамадства сёння расходuje каля 40 мільярдаў рублёў штогод. Гэтыя сродкі — прамая субсідыя з нацыянальнага бюджэту, таму што рабочыя і служачыя не робяць папярэдніх адлічэнняў з заробатнай платы ў фонд сацыяльнага страхавання.

У Саветскім Саюзе для атрымання пенсіі па старасці патрэбны толькі дзве ўмовы — адпаведны ўзрост і працоўны стаж. Для мужчын гэта — 60 і 25 гадоў, для жанчын — 55 і 20. Умовы, як бачым, простыя і даступныя кожнаму, тым больш, што ў нашай краіне няма беспрацоўя.

Па-рознаму складваецца жыццё людзей, што выйшлі на пенсію. Ады цалкам прысвячаюць сябе сямейным клопатам, другія чым-небудзь захапляюцца, трэція, не рызыкуючы мяняць звычайны рытм жыцця, працягваюць працаваць. Словам, кожны займаецца тым, чым ён лічыць патрэбным, што яму больш па душы. І хоць справа гэта добраахвотная і права выбару заўсёды застаецца за пенсіянерам, у апошнія гады ўсё больш пажылых людзей, якія дасягнулі пенсійнага ўзросту (звыш 60 працэнтаў), працягваюць актыўную працоўную дзейнасць. Гэта тлумачыцца не толькі імкненнем захаваць звычайны стан жыцця (адмова ад яго часта негатыўна адбіваецца на здароўі пенсіянераў), але і фактарам даходаў.

Дзяржава, са свайго боку, зацікаўлена ў працоўным даўгалецці грамадзян. Бо ў большасці тыя, хто ідзе на пенсію — высокакваліфікаваныя рабочыя і служачыя, ад вопыту і майстэрства якіх было б неразумна адмаўляцца.

Аляксандр ДЗЕДУЛ.

рэпартаж са спаленай вёскі

ЦЯЖКА ПАДЫМАЦЦА АД ЗЯМЛІ...

Калі верыць старажылам, то людзі пасяліліся ў гэтых мясцінах больш як сто пяцьдзесят гадоў назад. І была тут балачына, якая прымыкала да берагоў Нёмана. А на грудках рос сасоннік. Адзін такі пагорак аблюбоўвалі людзі і паставілі некалькі хацінак. Муціць, не задумваліся, як назваць паселішча, бо, калі перасяляліся, гаварылі: «Пададзімся ў бор». Так і атрымала сваю назву вёска Бор.

Адваёўвалі сяляне ў балота прастору. Вось ужо і больш пяцідзесяці дамоў са смалістых званкіх сасновых бярвенняў выстраіліся ў рад.

Нават дзіву даешся, які цяжкі лёс у гэтай вёсцы, што нібы згубілася ў лясах Навагрудчыны, куды вясной, калі Нёман выходзіў з берагоў, акрамя як на лодцы, не было чым дабрацца.

А васьм'я гады двойчы сюды прабіралася — у 1914 і 1943 гадах. Прабіралася не проста, а з вогненным факелам, паравым гарам.

У 1914 тут прайшлі кайзераўскія войскі. Тады і шуганула ўпершыню палым вайны над вёскай. У адзін дзень не стала яе. Вайна параскідвала людзей. Але яны зноў сабраліся. І заступалі сякеры, завінелі пілы...

А праз 29 гадоў зноў замест дамоў засталіся адны папалішчы. Ніводнай хаткі, ніводнага хляўчука не ацалела. Усё спалілі фашысты. Зноў палымем і дымам пранеслася вайна над Борам. Абяздоліла жыхароў яе, пакінула сірот, удоў і ўдаўцоў.

Паслухаем расказы людзей з гэтай вогненнай вёскі.

Адася ПЕРШУКЕВІЧ:

— Я думала, што жывём мы ў глухамані і да нас не дбаўрэцца фашыст. У першыя гады яно так і было. Рэдка наведваліся яны. І раптам... Нават і сёння жудасна ўспомніць той жыўнёвскі дзень. Чую, страляніна пачалася. Выбегла на падворак, бачу, дым у неба

паўзе. Гарыць крайняя хата, а чыя — не магу зразумець. А страляніна ўсё ўзмацняецца. Жанчына загаласіла. Жудасна так стала. Не ведаю, што рабіць. Бачу, суседзі замітусіліся. Хто клунак цягне ў агарод, хто з дзецьмі туды-сюды кідаецца. А дзе ж мае? Трое ў нас было тады. Заскочыла ў хату. Бачу, бацька з імі, такі разгублены. Я кажу: «Коленька, хавайся ты, нас, можа не крануць». А муж стаіць пасярод хаты. Ідзі, кажу, хутчэй. Бо зусім блізка грывнуў стрэл і заенчыў сабака. Я адпіхнула рукамі мужа, і ён выскачыў праз акно ў агарод. А тут і дзверы ў хату расчыніліся з грукатам. На парозе з'явіўся здаравенны такі фашыст. Аўтамат на грудзях матляецца. Мы стаіліся каля ложка. Я маленькую Ірынку на руках трымаю, а хлапчукі ўчапіліся за спадніцу. Немец прайшоўся па хаце. Зазірнуў пад стол, скінуў пасцель на падлогу. Тады даў чаргу з аўтамата пад печ. Дымам зацягнула пакой. Дзеці заплакалі. Стаю, дрыжу ўся. Фашыст падышоў і тычкае ў старшанькага майго Кольку. А ў мяне сэрца нібы хато кляшчамі сціснуў. Малодшанькі Косцік, бачу, цягнецца рукамі да аўтамата, памацаць хоча. І тут зноў чарга з аўтамата. І Косцік зваліўся, нека скурчыўся на падлозе. Я падхапіла яго, а ён такі мяккі, цёпленькі. Кроў на падлогу цячэ. Фашыст ударыў мяне па галаве і выпіхнуў з дзецьмі на вуліцу. А Косціка вырваў з рук і кінуў у расчыненыя дзверы. Так і апынулася ў натоўпе вяскоўцаў, якіх таксама павыганялі з хат. А людзей усё гоняць і гоняць. Раптам, бачу, і мой ідзе ў калоне. Не здолеў уцячы. Прабралася бліжэй да яго, заплакала. Няма, кажу, нашага Косціка. Ён ківае галавой. Увесь у сінках, кашуля парваная. Дзеці, што згубіліся ад бацькоў, хочучы выбегчы з натоўпу, а фашысты іх ботамці палкай назад упіхваюць.

А потым — які жак! Бачым, ходзяць фашысты ад хаты да хаты з агнём — і пад страху, пад страху. Уся вёска запалела...

Аляксандр ТКАЦЭВІЧ:

— Франтавімі дарогамі прайшоў палову Еўропы. Вызваліў Еўдапешт, Вену. Вяртаўся дахаты, уяўляў, як кінуцца на шыю Валодзька, Марыйка, жонка прыхінецца да грудзей. А сустрэў мяне вялікі камень, што некалі быў у нас замест ганка. Паклаў шынель побач, сеў на камень, развязаў мяшок, дастаў кружку, наліў заморскага віна, што вёз дахаты, і выпіў з гора.

А тут суседка падыходзіць, кранае за плячо. Не гаруй, кажа, цэлая твая сям'я. У суседняй вёсцы за Нёманам.

А потым і мая хата ўзнялася на папалішчы. І пацякло ціхае мірнае жыццё. Працавалі ў калгасе. Зараз дзеці нас зямнілі. Няхай яны будуць шчаслівейшыя за нас.

Сяргей КАУЦЭВІЧ:

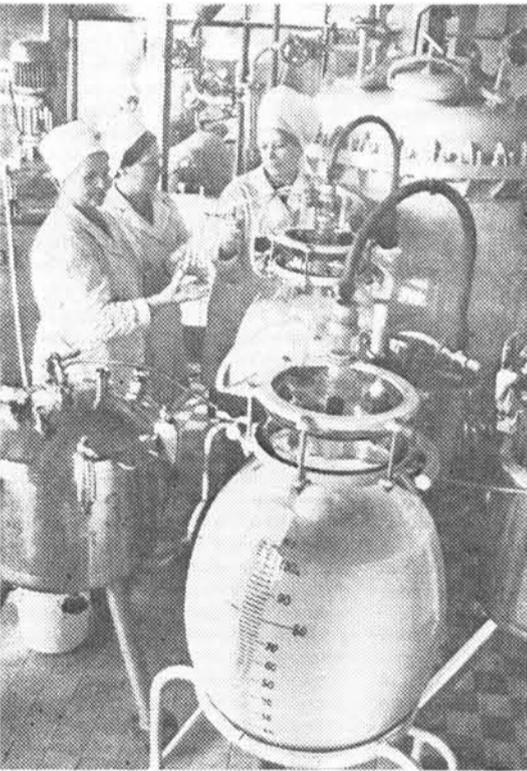
— Мне не было і сямі гадоў, калі фашысты спалілі вёску. Памятаю нямногае з таго трагічнага дня. Плач маці, плач суседзяў, стрэлы, палымя... Хата нашая была крайняя. З яе і пачалі фашысты. Мая маці разам з намі, трыма сынамі, трапіла за нямецкія краты. Цяжка нават успомніць, што выцерпелі. Аднак выжылі. І я вырашыў прысвяціць сваё жыццё маёй апаленай вайной зямлі. Скончыў Навагрудскі сельскагаспадарчы тэхнікум, стаў аграномам і працую за гадчыкам вытворчага ўчастка ў родным саўгасе «Бор».

Аляксандр КУЦ:

— Пятнаццаць гадоў я працую настаўнікам у вёсцы Бор. Вельмі добра разумею трагедыю яе жыхароў, перажыўшых вайну. І як хочацца, каб дзеці, якія так старанна выводзяць у сшытках словы «мір», «шчасце», жылі ў міры і былі шчаслівыя.

Мікалай КАРАЛЕУ.

Навагрудскі раён Гродзенскай вобласці.

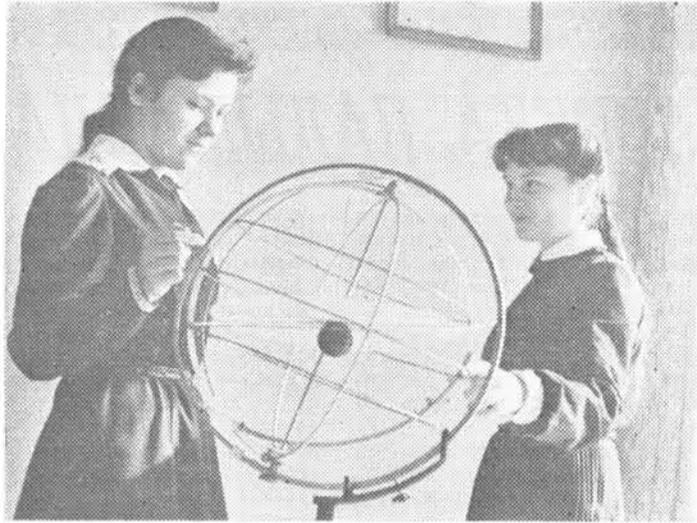

У арсенале любой медыцынскай установы Мінска, іншых гарадоў і вёсак нашай краіны ёсць лякарствы, выпушчаныя мінскім вытворчым аб'яднаннем «Мінмедпрэпараты». Прадукцыя гэтага прадпрыемства экспартуецца і за мяжу. Яе ведаюць урачы Кубы і Чэхаславакіі, В'етнама і Югаславіі, многіх іншых краін. Высокую марку сваіх прэпаратаў мінскія фармацэўты падтрымліваюць за кошт укаранення ў вытворчасць новых відаў лякарстваў, якія

эфектыўныя пры лячэнні самых розных хвороб.
НА ЗДЫМКАХ: апаратчыцы А. ВІЦЮГОВА, І. УЧАРАШНЯЯ і Л. БАЗЫКА правяраюць растворы на чысціню прыгатавання і стэрыльнай фільтрацыі розных форм інсуліну і гепарыну; брыгадзір В. ЗЕМЛЯКОВА. Калектыў, які яна ўзначальвае, лічыцца на прадпрыемстве адным з лепшых.

Фота А. БАСАВА.

Педагогічны калектыў Брашэвіцкай сярэдняй школы — адзін з лепшых у Драгічынскім раёне. Школа стала апорнай базай у распрацоўцы метадык выкладання, абмене перадавым настаўніцкім вопытам. Вялікая ўвага ўдзяляецца тут працоўнаму, патрыятычнаму і маральнаму выхаванню вучняў. У сувязі са школьнай рэформай, што ажыццяўляецца зараз у нашай краіне, уведзены шэраг новых вучэбных прадметаў, якія значна расшыраць круггляд школьнікаў, памогучь ім лепш арыентавацца ў жыцці. **НА ЗДЫМКАХ:** заняткі ў нулявым класе вядзе настаўніца Тамара АРЦЮШЫК; дзесяцікласніцы Людміла ГРЫЦУК і Тамара МАМАЦЮК.

Фота Э. КАБЯКА.

ПРАЛЕТАРЫЯТ БЕЛАРУСІ Ў ПЕРШАЙ РУСКАЙ РЭВАЛЮЦЫІ 1905—1907 ГАДОЎ

ПРАЛОГ КАСТРЫЧНІКА

Наша краіна шырока адзначае 80-годдзе Першай рускай рэвалюцыі 1905—1907 гадоў. У пачатку студзеня ЦК КПСС прыняў спецыяльную пастанову, у якой падкрэсліваецца гістарычнае значэнне тых першых рэвалюцыйных крокаў расійскага пралетарыяту, што прывялі да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. У сувязі з гэтым узрастае цікавасць да падзей тых далёкіх гадоў і на Захадзе. Аднак часцей за ўсё буржуазныя «саветолагі» асвятляюць іх з пазіцыі меншавіцка-ліберальнай. Асабліва гэта бачна тады, калі размова заходзіць аб асноўным пытанні ўсякай рэвалюцыі — пытанні аб уладзе, а таксама аб характары і рухавых сілах рэвалюцыі. Гэтыя аўтары распаўсюджваюць міф аб «рэвалюцыйнасці» ліберальнай буржуазіі, адмаўляюць гегемонію пралетарыяту ў рэвалюцыі, скажона асвятляюць пытанне аб дзейнасці большавікоў у тых гадах. А гістарычныя факты, і ў тым ліку рэвалюцыйныя падзеі ў Беларусі, сведчаць аб іншым. Буржуазна-дэмакратычная па свайму сацыяльна-эканамічнаму зместу, рэвалюцыя была пралетарскай па кіруючай ролі ў ёй пралетарыяту і па ўжытых спосабах барацьбы (стачка, масавая палітычная стачка, што перарасла ва ўзброенае паўстанне).

Пачатак рэвалюцыі паклалі падзеі 9 (22) студзеня 1905 года ў Пецярбургу, калі цар загадаў расстраляць мірную дэманстрацыю рабочых, жанчын і дзяцей, якія накіроўваліся да Зімянага палаца. Царскія войскі забілі звыш тысячы чалавек і паранілі каля 5 тысяч. Вестка пра гэта ўзрушыла народныя масы краіны. Разам з расійскім пралетарыятам з пратэстам супраць акта дэспатызму ў «крывавую нядзелю» выступілі рабочыя клас Беларусі на чале з большавікамі. Рабочыя мінскіх прадпрыемстваў з 13 па 17 студзеня праводзілі стачку пратэсту пад лозунгамі: «Далоў самадзяржаўе!», «Няхай жыве рэвалюцыя!». У Гомелі была наладжана магутная палітычная дэманстрацыя, а з 16 студзеня тут пачалася ўсеагульная стачка. Толькі праз сем дзён улады задзішылі ўзброенай сілай выступленні гомельскіх рабочых. 20 студзеня ўсеагульную стачку аб'явілі рабочыя прадпрыемстваў Магілёва.

Забастоўкі, дэманстрацыі пратэсту адбыліся ў Віцебску, Брэсце, Гродна, Пінску, Ашмянах, Лідзе, Шклове і многіх іншых гарадах і мястэчках Беларусі.

Вопыт першых месяцаў рэвалюцыі быў глыбока вывучаны У. І. Леніным. Пад яго кіраўніцтвам у кастрычніку 1905 года III з'езд РСДРП выпрацаваў большавіцкую стратэгію і тактыку пралетарыяту, усіх працоўных у рэвалюцыі.

Ажыццяўляючы рашэнні з'езда, партыя большавікоў праводзіла гібкую рэвалюцыйную тактыку, арыентавала масы на прымяненне розных форм рэвалюцыйнай барацьбы. Ва ўмо-

вах пад'ёму рэвалюцыі яна крывалася пераважна наступальнай тактыкай, трымала курс на ўзброенае паўстанне і рашуча выкрывала парламенцкія ілюзіі, якія сеяла ў масах ліберальная буржуазія перыяду садзейнічання меншавікоў.

Летам 1905 года рэвалюцыя ішла на ўздым, яна была адзначана выступленнямі бакінскіх рабочых, барыкаднымі баямі рабочых Лодзі, двухмесячнай стачкай іванава-вазнясенскіх тэкстыльшчыкаў, забастоўкамі ў Пецярбургу, Маскве, Рызе, Варшаве, паўстаннем на браняносцы «Пацёмкін». Да восені рэвалюцыйны рух ахапіў усю Расію.

Кастрычнік і снежань 1905 года У. І. Ленін назваў двума вялікімі месяцамі рускай рэвалюцыі. Пачатак 7 кастрычніка стачка рабочых Маскоўска-Казанскай чыгункі перарасла ва Усерасійскую палітычную стачку, што ахапіла да двух мільёнаў чалавек. У барацьбу ўключыліся не толькі пралетарыят. За ім паднялося сялянства, вучнёўская моладзь, дэмакратычная інтэлігенцыя, пачалося хваляванне сярод салдат і матросаў. Негрунтоўныя таму сцвярджэнні некаторых «саветолагаў», якія адмаўляюць народны характар першай рэвалюцыі ў Расіі.

Кастрычніцкая стачка нанесла магутны ўдар па царызму. Націск рэвалюцыйных сіл прымуціў напалоханы царскі ўрад выдаць 17 кастрычніка маніфест. З дапамогай ілжывых абяцанняў улады мелі намер адцягнуць увагу мас і, сабраўшыся з сіламі, задзішыць рэвалюцыю. Большавікі растлумачвалі масам, што першая частковая перамога яшчэ не вырашае лёсу рэвалюцыі, і працягвалі мабілізацыю рэвалюцыйных сіл. Характэрна, што буржуазія і тады, і ў нашы дні ацэньвае перыяд абнарадавання маніфеста як «вяршыню рэвалюцыі» і паваротны акт у яе развіцці. Такім гэты маніфест на самай справе быў толькі для буржуазіі, якая пасля яго адкрыта перайшла на бок контррэвалюцыі.

18 кастрычніка на прывакзальнай плошчы ў Мінску быў наладжаны 10-тысячны мітынг у сувязі са з'яўленнем маніфеста. Рабочыя-большавікі з мясцовай групы РСДРП патрабавалі вызваліць палітычных зняволеных. Пад напорам мас губернатар Курлоў вымушаны быў уступіць. У той жа час ён аддаў тайнае распараджэнне адкрыць агонь па маніфестантах. Было забіта 80 і паранена каля 300 чалавек. Гэта справа над бяззбройнымі рабочымі атрымала назву Курлоўскага расстрэлу. Расстрэлы дэманстрацыі і мітынгаў мелі месца ў Віцебску, Сморгоні, Полацку.

Дарэчы скажаць, што ў наш час мінчане, як і працоўныя ўсёй Беларусі, помняць і аберагаюць гістарычныя месцы, з'яўзаныя з рэвалюцыйнымі мінулым свайго народа. На адной са станцый новага мінскага метра, якая выводзіць да Прывакзальнай плошчы, устаноўле-

ны памятнае знамя, які нагадвае аб расстрэле рабочых у кастрычніку 1905 года.

У кастрычніцкай стачцы пралетарыят Беларусі, як і ў першых месяцах рэвалюцыі, падтрымаў сваіх братаў па класу. У Беларусі стачку пачалі чыгуначнікі. Іх выступленне асабліва адчувальна біла па самадзяржаўю з-за густаты чыгунак на заходніх ускраінах імперыі. 11—12 кастрычніка рух спыніўся на Маскоўска-Брэсцкай і Лібава-Роменскай чыгунках.

13 кастрычніка ў Мінску закрыліся заводы і фабрыкі, не працавалі рамеснікі, спыніліся заняткі ў навучальных устаноўках. Палітычная стачка стала ўсеагульнай. Праходзіла яна і ў іншых гарадах Беларусі. У кастрычніцкай стачцы прымалі ўдзел каля 40 тысяч рабочых. Яны патрабавалі 8-гадзіннага рабочага дня, ажыццяўлення дэмакратычных свабод. На дапамогу паліцыі ўлады кінулі войскі.

У час рэвалюцыі ў многіх гарадах для кіраўніцтва эканамічнымі і палітычнымі стачкамі сталі ўзнікаць Саветы рабочых дэпутатаў. Услед за імі — Саветы сялянскіх і салдацкіх дэпутатаў. У. І. Ленін празорліва ўбачыў у іх зародкі диктатуры пралетарыяту і правобраз Саветскай улады.

Па меры нарастання рэвалюцыі павялічвалася і колькасць сялянскіх выступленняў у Беларусі. Яны станавіліся ўсё больш вострымі і арганізаванымі. Вось толькі некаторыя эпизоды. Сяляне Аляксандраўскай воласці Віцебскай губерні на сумеснім сходзе трох вясковых абшчын склалі прыгавор аб канфіскацыі панскіх, царкоўных і манастырскіх зямель. У Бездзенскай воласці Кобрынскага павета каля тысячы сялян вёсак Опаль і Лядавічы прышлі да пана і запатрабавалі вярнуць 600 дзесяцін ворнай зямлі, якая раней належала ім. Гродзенскі губернатар прыслаў у маёнтак роту салдат, і паміж сялянамі і войскамі адбылася сутычка.

На баку рэвалюцыі нярэдка выступалі і салдаты. У лістападзе-снежні 1905 года буйныя хваляванні адбыліся ў Гродна, Магілёве, Брэсце, Баранавічах. У Бабруйску ўспыхнула паўстанне салдат дысцыплінарнага батальёна, у якім утрымліваліся матросы і салдаты за ўдзел у рэвалюцыйным руху. Паўстаўшыя захапілі вінтоўкі, запатрабавалі вызвалення з дысцыплінарнага батальёна. Спраба паўстання была падаўлена сілай толькі на чацвёрты дзень.

Кастрычніцкая ўсерасійская стачка ў снежні перарасла ва ўзброенае паўстанне, якое і стала сапраўднай вяршыняй рэвалюцыі. У пачатку лістапада ў Расію з эміграцыі нелегальна вярнуўся У. І. Ленін. Цэнтрам рашаючых выступленняў супраць царызму стала Масква. Снежаньскае ўзброенае паўстанне маскоўскага пралетарыяту працягвалася каля 9 дзён.

У гэты час пралетарыят Бе-

ларусі, дапамагаючы маскоўскім рабочым, пачаў новую паласу палітычных стачак. Мінская група РСДРП распаўсюдзіла сярод рабочых адрозы з заклікам да ўзброенага паўстання. Аднак супраць яго выступалі бундаўцы і эсэры, якія складалі большасць у кааліцыйным свеце. Дэзарганізацыя, унесена імі ў рады рабочых, і некаторыя іншыя прычыны перашкодзілі ажыццявіць мерапрыемствы большавікоў па падрыхтоўцы ўзброенага паўстання. У той жа час снежаньская стачка рабочых Беларусі аказала добрую дапамогу маскоўскаму пралетарыяту. Паралізаваўшы рух паздоў па значным участку чыгунак Расіі, яна стрымлівала адпраўку контррэвалюцыйных войск у Маскву.

Стачачныя камітэты чыгуначнікаў падтрымлівалі паміж сабою сувязь. На Беларускай чыгункі адбылося шмат выступленняў пралетарыяту. Напрыклад, у Луніцы стачачны камітэт звольніў начальніка станцыі і кантраляваў рух паяздоў. Каб падавіць забастоўку, 17 снежня ў Лунінец прыбылі войскі. Тады бастуючыя чыгуначнікі перагарадзілі пуці барыкадай з паравозаў.

Царызм узмацніў наступленне на рэвалюцыю. Па краіне дзейнічалі карныя экспедыцыі. У Беларусі былі падаўлены выступленні рабочых у Гомелі, Луніцы і іншых гарадах. Каб спыніць рух войск у Гомелі, стачачны камітэт прыняў рашэнне разбурыць пад Жлобінам чыгуначны мост. Пад кіраўніцтвам рабочага Дубініна заданне было выканана...

Пасля разгрому снежаньскага паўстання пачаўся перыяд узмацнення рэакцыі. Але барацьба працягвалася. Наступаў 1906 год — другі год рускай рэвалюцыі.

Застаецца заўважыць, што пралетарыят свету з захапленнем сустрэў першую рэвалюцыю ў Расіі. Яе высока ацаніла прагрэсіўная інтэлігенцыя ўсяго свету. У сталіцах і прамысловых цэнтрах краін Еўропы і ЗША праходзілі мітынгі, палітычныя дэманстрацыі ў падтрымку рэвалюцыі, зборы прадкаў у дапамогу паўстаўшым. Рэакцыйныя сілы сустрэлі рускую рэвалюцыю з жахам і нянавісцю. Не выпадкова і сёння заходнія «саветолагі» працягваюць скажаць яе гісторыю, папярэджваюць аб небяспецы засваення вопыту гэтай рэвалюцыі ў маладых дзяржавах Азіі і Афрыкі.

Нягледзячы на паражэнне рэвалюцыі 1905—1907 гадоў, урокі класавых баёў не прайшлі дарэмна. У агні рэвалюцыі, пісаў У. І. Ленін, сьвядомасць народа невымерна ўзрасла, рабочы клас атрымаў баявое хрышчэнне. Ён загартаваўся ў паўстанні, падрыхтаваў рады барацьбітоў, якія перамаглі ў 1917 годзе.

Уладзімір ЕРМАЛАЕУ,
кандыдат гістарычных навук.

ИНЪЕКЦИИ ОТ ИНФАРКТА

Советские биохимики предложили новый способ регуляции сердечной деятельности в организме человека. Рассказывает директор Института биохимии Академии наук Армянской ССР член-корреспондент республиканской АН Армен ГАЛЮЯН.

Мы привыкли думать, что мозг — это орган мышления. Теперь же выяснилось, что мозг еще и «домашний доктор» нашего организма, который приходит на помощь в трудную минуту, выбирая в кровь микроскопические дозы сильного действующего «лекарства».

Попытаемся несколько иначе взглянуть на такую болезнь, как коронарная недостаточность или, скажем, ее итог — инфаркт миокарда. В основе возникновения этого недуга лежит сужение коронарных сосудов. Ведь что такое в конце концов инфаркт миокарда? Это закупорка одной из ветвей коронарных сосудов тромбом или атеросклеротической бляшкой. Нарушается кровоснабжение участка сердечной мышцы, и, если не вмешаться, она отмирает. Однако всему этому предшествует длительный процесс нарушения регуляции сердечной деятельности. И вот тут, как оказалось, очень многое зависит от мозга.

На самом его дне находится гипоталамус — орган, имеющий очень важное значение для правильного функционирования всего организма. Наши исследования показали: гипоталамус напрямую регулирует сердце. Частица гипоталамуса — так называемые крупные ядра — выделяет специфические нейротормоны (я бы назвал их гормонами экстренной помощи). Кровь переносит их прямо в сердце. И коронарные сосуды расширяются.

В ходе исследований мы обнаружили, что такая прямая связь есть у мозга и со всеми остальными важнейшими органами человека. А те гормоны, которые мы отыскали в крупных ядрах турецкого седла, оказались частью молекулы крупного белка. Когда необходима экстренная помощь сердцу — отщепляется одна часть белка. Печени — другая. И так далее.

Допустим, сильный стресс довел человека до инфаркта. Надо вывести больного из этого состояния, ввести гормоны экстренной помощи извне. Мы выделили их из мозга крупного рогатого скота. Клинические испытания препарата показали, что достаточно шести инъекций через день, чтобы у больного инфарктом резко улучшилось состояние. Кстати, у тех, кого лечили нашим препаратом, пропадало чувство страха, знакомое всем, кто перенес инфаркт. То есть введенные гормоны добывают снимают стресс, размыкают порочный круг нарастания болезни. К тому же они не вызывают никаких побочных явлений.

Химический состав гормонов экстренной помощи сейчас изучается. Когда это исследование закончится, можно будет синтезировать их химическим путем, сделав лекарство более доступным и дешевым.

(АПН).

By the People and for the People

Chairman of the Council of Ministers of the Byelorussian SSR Vladimir BROVIKOV answers the questions of the "Voice of the Motherland"

A new year has come to the land of Byelorussia, the fortieth after the war. It is the final year of the 11-th Five-Year Plan period. However all of us remember the first Five-Year Plan period after the Victory, the period of the rehabilitation and development of the economy devastated by the enemy. When comparing the current Five-Year Plan period with the first one after the war we realize what a great stride forward has been made by the republic, how complicated were the problems we had to solve, how life of our people has been changing for the better.

Vladimir Ignatyevich, how would you characterize these forty postwar years?

Foreign visitors to our republic when seeing its revived cities and villages, modern industrial enterprises and stock-breeding complexes often say, "You have done the impossible!"

These words, to my mind, express a lot, this is an appreciation of the heroic deed of our people who had been able to heal the wounds inflicted by the war within the shortest possible period of time; this is also a recognition, intentional or not, of the vitality of socialism and of its advantages.

Great was the damage caused to Byelorussia by the Hitlerite invasion. Many indices of the republic's economy dropped to the level of 1913 while the national economy as a whole was reduced to the level of 1928. Enormous losses were suffered by the population. Over 2,200,000 people perished, about 380,000 were deported to Germany for slave labour. Entire districts became depopulated.

One had to start reconstruction work with clearing ruins and blockages.

Already in autumn of 1944 children of school age could go to school and sick people could apply for a medical aid. Residential houses, medical, scientific and cultural institutions were being restored, shops opened.

Such was the beginning of the 4th Five-Year Plan period, the period of restoration of the national economy. A characteristic thing for that time was that not only destroyed enterprises were being restored, but new, advanced industries, non-existent in Byelorussia prior to the war, like automobile, tractor and other industries were set up and developed.

By the year 1950 industrial output had gained the prewar level and certain items of it even outstripped that level. Certainly if it were not for the assistance rendered to the war-torn Byelorussia by the peoples of all union republics, it could have taken decades instead of years to fulfil the restoration programme.

During the postwar Five-Year Plan periods new industries were created which today determine in many ways the role of the republic in the All-Union division of labour. They are mechanical engineering, radio electronics, precision instrument making, chemical, oilproduction and oil refining industries.

A number of great industrial complexes very important for the country as a whole was formed on the territory of Byelorussia like an oil refinery in Novopolotsk, synthetic fibre pro-

duction plants in Mogilev, fertilizer industries in Soligorsk.

It is significant that industrial output in the Byelorussian SSR was increasing two-fold every eight years during the last two decades.

Of course, the first tram track restored in 1945 and the metro put into service in 1984, which the residents of Minsk are rightfully proud of, cannot be compared. Nor is it possible to compare temporary huts where people used to live during the first postwar years and modern residential areas or, say, a village of the 50's and contemporary collective-farm settlements with spacious houses, beautiful recreation centres, everyday-service and trade centres.

40 postwar years on the land of Byelorussia have known such great changes that our compatriots living abroad that come for the first time to this reborn land don't believe their eyes, wondering whether they got to the right place.

As it is well known our republic is an integral part of the unified economic complex of the vast Soviet country. It is this circumstance that gives rise to our enemies' attacks, they are trying to prove that we, Byelorussians, work for the benefit of others, giving away our own and getting nothing in exchange. Could you, please, say what it is, a unified economic complex? What practical advantage does the republic derive from taking part in it?

During the years of Soviet power, as it is well known, the USSR economy has not only reached the high level of development but it has turned into an internally unified, co-ordinated, interrelated economic complex. It comprises the national economies of all Soviet republics and develops according to the unified state plan in the interests of the whole country and every individual republic.

I'd like to emphasize especially this idea. We work for our own benefit and for the benefit of the whole country just as the whole country works for benefit. Hence it is beneficial for everybody, for every republic, including Byelorussia.

For instance, at present in nearly all Soviet republics one can see tractors and high-power dump trucks, cutting machines and transfer lines, many other products manufactured by Byelorussian enterprises. Byelorussia in its turn receives metal, coal, gas, equipment from the Russian Federation and the Ukraine, long-haul electric locomotives from Soviet Georgia, electric machines from Latvia, compressors from Armenia, drilling rigs from Azerbaijan, hundreds, thousands other types of goods and materials manufactured in the other fraternal republics.

Socialist division of labour, thorough specialization and cooperation, characteristic of the economy of the developed socialism result in even fuller integration of labour of the peoples of the USSR. For example, 500 enterprises supply the tractor plant in Minsk with components.

The developed system of socialist division of labour existing among the Soviet republics, thorough specialization and cooperation of production make it possible to use in the best way the achievements and advantages of the socialist system of economy, to accelerate the

development of natural resources and to make them serviceable to all the peoples, to attain steady increase of power of our Socialist Motherland.

The same objectives are followed by such a form of mutual assistance and economic cooperation of Soviet peoples as joint construction of giant industrial enterprises, development of new important deposits of minerals. Every major industrial project today, no matter in what republic it is under way, is the joint effort of all fraternal peoples.

For instance, more than 100 enterprises from many union and autonomous republics participated in the creation of Novopolotsk giant petrochemical complex in Byelorussia.

The representatives of our republic in their turn take an active part in the construction of the Baikal-Amur Railway, in the development of natural resources of Siberia, in the creation of agroindustrial complexes and in the land reclamation in the Non-Black Soil Zone of the Russian Federation.

Similar processes are characteristic not only of industry but also of agriculture, of all the fields of material production.

The economy of any republic is not a self-sufficing entity just as the economy of the USSR is not a mere conglomeration of economies of the country's republics. Here gets in the dialectics of the part and the whole with their intrinsic harmony and interrelation.

What is the role of Byelorussia as an economic partner in the international scene?

Our republic produces a considerable part of the All-Union total output of many items. This enables the republic to take part in the international division of labour. Byelorussia ranks third after the Russian Federation and the Ukraine in the total volume of the USSR foreign trade turnover.

Industrial products of the republic are exported to 113 countries throughout the world. Machines and equipment make up the bulk of export goods, including the Bielarus tractors that gained world recognition. Many of our enterprises since long ago have been considered as reliable exporters which try to meet the demands of foreign customers.

Besides tractors, agricultural machinery, computers and trucks Byelorussia delivers to many countries of the world machine tools, chemical products and fertilisers as well as bearings, tools, instruments, laboratory equipment.

The Byelorussian economic region contributes actively to the promotion of trade, scientific and technical links with CMEA members. For instance, Minsk production association of electronic engineering and computer manufacturing is the leading manufacturer of a number of computer models of a unified system, which are produced in cooperation with Bulgaria, Hungary, GDR, Poland, Czechoslovakia. In accordance with the multilateral agreement concluded by European socialist countries, which are CMEA members, on specialization and cooperation of production in the automobile industry Byelorussia specializes in the manufacturing of high-load-capacity trucks.

The 11th Five-Year Plan period is coming to an end. Have

all original targets been realized? Can we be content with the results?

There remains a year before the Five-Year Plan period is over but already now we can say that the results will be quite impressive. Summing up the results of the four years it can be said that the republic copes with the tasks set for the Five-Year Plan period and even overfulfils them as regards many important indices and in particular such generalizing ones as the national income, labour productivity improvement. The Five-Year Plan targets regarding the construction of housing, preschool institutions, schools, other sociocultural establishments and the commissioning of the agroindustrial complex projects are also realized.

In 1984 agricultural workers overfulfilled the tasks set for the production and sale to the state of grain, potatoes, sugar-beet, vegetables, animal products. Production of animal products is growing steadily in our republic, this branch is becoming paying and profitable.

People contribute through their work to the fulfilment of the Five-Year Plan. What do they gain? What specific material benefits will every working person get as a result of realizing the targets of the 11th Five-Year Plan?

All our efforts in the economy are aimed in the end at improving living standards of people.

To render it concrete, more than three quarters of the republic's national income are directed to consumption and if to take into account expenditures on the construction of housing and socio-cultural establishments we can say that more than four fifths of the national income go directly for the improvement in material well-being of the people. As compared to 1970 real incomes of the population of Byelorussia increased by 65 per cent in 1984.

Incomes in less well-to-do families grew faster as compared to the incomes of population as a whole. While in 1970 only 13.5 per cent of the republic's population had an income of 100 roubles a month per family member, in 1983 the percentage was 60 per cent.

The Party and the Government pay special attention to the matters of everyday life of millions of people, concerning food, consumer goods, consumer service, housing.

As far as the food supplies are concerned, it should be mentioned that while in 1980 in Byelorussia the annual per head consumption of meat and meat products was 61 kg, in 1983 it was 66 kilograms. 369 kilograms of milk and milk products were consumed in 1980 and 374 kilograms in 1983. In 1983 per capita consumption of vegetables amounted to 83 kg, of vegetable oil to 7.9 kg, of fish and fish products to 18.3 kg. Consumption of potatoes and bread products went down. As we see the diet of the people has substantially improved during the past years. It is getting close to the standards recommended by the scientists.

Constant care is also taken of increasing the production of industrial products and improving their quality. In 1983 as compared to 1970 it was sold to the population (in comparable prices): furniture—2.3 times more, carpets and carpet articles—

2.7 times more, jewelry—2.4 times more and the number of cars sold increased 16-fold.

For a quarter of a century now a large-scale housing construction is under way in the republic as well as in the whole country. Every year not less than 80 thousand comfortable flats are constructed at the expense of the state, collective farms and the population. Construction of houses and apartments which is financed by individuals but assisted by the state has developed recently.

Medical care free-of-charge, free education, state-run social insurance, housing obtained free-of-charge by the majority of families as well as low transport fares, low charges for electricity, fuel, public utilities—all this has quite positive effect on the family budget. Only 20 to 30 per cent of the family budget are spent on so-called non-commodities.

Birthrates in the republic have been increasing of late. Soon the population of Byelorussia will be 10 million. When children are born they bring happiness not only to the family. They are the future of the country, of the republic. More than 4,300 preschool institutions are available now in Byelorussia which are attended by 547 thousand children. We use all means available today so that children were healthy, had good conditions for their studies, rest, going in for sports. By the way, now the expenses by the state, covering social aid and social service provided to mothers and children are three times higher than in early 60's.

Vladimir Ignatyevich, you as the Chairman of the Council of Ministers of the republic probably know what will the 12th Five-Year Plan period be like in Byelorussia?

At present plans for the 12th Five-Year period and for more distant future are being worked out. The principal objective of the Party is to bring the people's well-being to a qualitatively new level, to improve considerably material and spiritual standards of the Soviet people on the basis of more weighty results of their work.

The ways to the achievement of these aims are clearly determined. First of all they are the accelerated development of social production, maximum use of intensive growth factors.

Today it's too early to speak about the specific indices of the new Five-Year Plan. I can only say that the plan indices will reflect not only a quantitative growth of production, they will be oriented in the first place to a better quality. For instance, all the material income is to be ensured due to the growth of labour productivity.

And, undoubtedly, special attention will be focused on fuller satisfaction of growing and qualitatively changing requirements of the population. Large investments are to be allocated to housing construction both in cities and in rural areas. It is envisaged to do everything possible to satisfy fully the consumers' demands. And not only to satisfy them but to build up reserves.

In our country all the wealth created by the labour of the people goes back to the people. The sooner we increase this wealth the faster will be improved standards of living of all families, of all working people.

ВАЙНА І ДЗЕЦІ—ГАЛОЎНАЯ ТЭМА ФІЛЬМА

КАЛІ
БАЦЬКІ
БЫЛІ
МАЛЫМІ...

Вайна і дзеці... Здаецца, няма больш недарэчнага, страшнага спалучэння слоў. Сорак гадоў спаўняецца, як адгрымела тая жудасная навала, але боль мінулага абпальвае і сёння сэрцы, душы, памяць. Не пісаць, не гаварыць, не ўспамінаць аб тых, няхай ужо і далёкіх, гадах мы не можам, не маем права. І сёння ньюць раны нашых дзядоў, ускрыкваюць і працянаюцца ад жудасных сноў нашы бацькі: ім сняцца тыя вясельныя гады, калі яны былі зусім малымі. Самую цудоўную пару—пару іх дзяцінства спрабавалі адабраць, скалечыць фашысты. Але савецкія людзі, як маглі, перашкаджалі гэтым намерам акупантаў, ахоўвалі сваю надзею і будучыню—дзяцей. Ні на хвіліну не заставаліся дзеці без увагі. Якім цяжкім ні быў час, «дзіцячыя» праблемы не адыходзілі на другі план. Бо дзяцінства павінна быць у кожнага...

Зараз на кінастудыі «Беларусьфільм» заслужаны дзеяч мастацтваў БССР рэжысёр Ігар Дабралюбаў здымае фільм пад назвай «Мама, я жывы». Сцэ-

нарыў напісаў Уладзімір Халіп. — Я быў зусім малы, калі пачалася вайна,—гаворыць Уладзімір Трафімавіч. — Але памятаю ўсё да дробязі. Здаецца, па хвілінах магу аднавіць у памяці ўсё, што адбывалася вакол мяне. Таму ў сцэнарыі знайшлі месца і тыя падзеі, сведкам ці ўдзельнікам якіх быў я сам, і тое дзіцячае ўспрыманне рэчаіснасці, і тыя людзі, што імкнуліся вярнуць нам дзяцінства.

Калі ішла праца над сцэнарыем фільма, Уладзіміру Халіпу трапіўся шэраг цікавых дакументаў, якія сведчылі аб тым, што дарослыя імкнуліся стварыць для дзяцей умовы, блізкія да мірнага жыцця. Зразумела, малым больш за ўсё пакутавалі ў той цяжкі, жудасны час: ад сваёй бездапаможнасці, безабароннасці. Рабілася ўсё, каб хоць неяк змякчыць жорсткі ўдар, што абрушыўся на дзіцячыя плечыкі. І вось у партызанскім тыле пачынаюць дзейнічаць лясныя школы, праводзяцца сапраўдныя ўрокі, ствараюцца піянерскія атрады, дружны. У дзяцей быў нават

строгі распарадак дня. І былі піянерскія зборы, развучваліся новыя песні, хлопчыкі і дзяўчынкі марылі аб будучыні, слухалі гісторыі аб гераічнай падпольнай рабоце піянераў, сваіх равеснікаў, на часова акупіраванай тэрыторыі.

...Ёсць у фільме такі эпізод. У партызанскім лагеры чакаюць самалёт. Ён павінен прывезці зброю, снарады. Нарэшце, самалёт прыбывае, ідзе разгрузка, а асабліва важную пасылку перадаюць прама ў рукі камандзіра партызанскага атрада. Што там можа быць? Яе раскрываюць і бачаць: алоўкі, папера для партызанскай школы—вучыцца, дзеці! Пасылка гэтая была не менш важнай за снарады.

Але ў дзяцей быў свой погляд на ўсё, што здаралася навокал. Кожны з іх імкнуўся хоць як-небудзь адпомсціць і за пахаронку на бацьку, і за гора маці, і за спаленую хату, за адабранае шчаслівае мірнае жыццё. Каб хоць крышачку, але прыблізіць дзень перамогі. Яны займаліся маскіроўкай партызанскага лагера, вялі няхітрую гаспадарку, хадзілі ў разведку, разам з дарослымі ўдзельнічалі ў баях.

Адзін з галоўных герояў фільма Пецька Дым (яго іграе мінскі школьнік Жэня Кунскі) атрымаў узнагароду—медалі «За адвагу». Як быў здзіўлены маёр, які перадаваў баявую узнагароду юнаму партызану, што разведчык Пётр Дым—гэта невялікі худзенькі хлопчык.

А крыху пазней, калі Пецьку Дыма адправілі вучыцца ў партызанскую школу, хлопец успрыняў гэта як трагедыю. Галоўным для яго ўжо зрабілася барацьба з ворагам, жаданне ачышчаць родную зямлю ад захопнікаў. Хлопец доўга перажываў, але, нарэшце, зразумеў, што яму, як старэйшаму сярод дзяцей, трэба ўзяць на сябе

частку клопатаў аб іх, аб школе. Тым больш, што і на звычайным уроку яны дапамагаюць партызанам. Напрыклад, пішуць вучні дыктоўку, а тэкст гэтай дыктоўкі—зводка Савінфармбюро. І вось ужо 22 лістоўкі гатовы. Лістоўкі, якія раскажуць людзям праўду.

Ёсць у фільме старэнькая настаўніца Домна Піліпаўна, вобраз якой стварыла народная артыстка БССР Стафанія Станюта. Яна не толькі вучыць дзяцей пісаць і чытаць, але па-мацярынску пяшчотна адносіцца да кожнага дзіцяці, асцярожна накіроўвае ўчынкі, засцерагае ад небяспекі, заўсёды ўмее знайсці патрэбныя, мудрыя словы, каб падтрымаць, супакоіць. Дарэчы, у гераіні фільма ёсць прататып—настаўніца Пелагея Харчанка, якая некалі вучыла і Уладзіміра Халіпа і таксама была незаменным чалавечкам у партызанскай зоне і для самых малых, і для дарослых.

І Уладзімір Халіп, і Ігар Дабралюбаў, і аператар Рыгор Масальскі, і мастак-пастаноўшчык Яўген Ганкін, уся група артыстаў імкнуцца расказаць у фільме аб чалавечай дабрыні, высакароднасці. Расказаць пра тых, хто не толькі набліжаў перамогу са зброяй у руках, але ўсімі сіламі, не шкадуючы жыцця, вяртаў дзецям дзяцінства, а Радзіме—будучыню.

Таццяна ПЕТРАШКЕВІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: у ролі Пеці Дыма—мінскі школьнік Жэня Кунскі; у ролі настаўніцы Домны Піліпаўны знялася народная артыстка БССР Стафанія СТАНЮТА (справа); на здымачнай пляцоўцы. Рэжысёр-пастаноўшчык Ігар ДАБРАЛЮБАЎ (справа налева), аператар-пастаноўшчык Рыгор МАСАЛЬСКІ і асістэнт аператара Канстанцін РАМІШЭЎСКІ.

СПАДЧЫНА ГАНЧАРЫ АНТОНА ТАКАРЭЎСКАГА

ДУХМЯНАЯ ГЛІНА

Здаецца, зусім нядаўна наведвалі мы добра вядомую ў Пружаных сядзібу, каб павіншаваць з 80-годдзем Антона Такарэўскага—прызнанага народнага майстра, лаўрэата I-га Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных, дыпламанта многіх рэспубліканскіх і ўсесаюзных выставак. Як і заўсёды, засталі яго за ганчарным кругам—бэдзэрага, рухавага, поўнага энергіі. Але пакуль рыхтаваўся да друку артыкул, нечакана прышла сумная вестка... Майстра не стала.

Калі верыць мясцовым старажыткам, гісторыя ганчарнага рамяства ў Пружаных налічвае каля пяці стагоддзяў. Наўрад ці ў гэтым можна сумнявацца: толькі даўнія традыцыі ганчарства маглі стварыць належную аснову для развіцця рамяства ў канцы XIX—пачатку XX стагоддзяў, калі ў розных раёнах Пружаных адзінадушна згадваюцца як буйнейшы ганчарны цэнтр. І сапраўды, тут налічвалася каля 250 майстроў—больш было

хіба толькі ў Гародні на Століншчыне. Пасля першай сусветнай вайны промысел прыкметна заняпаў, хаця яшчэ і ў 20—30-я гады ў Пружаных працавала каля 80 умельцаў. Вялікая Айчынная вайна канчаткова вырашыла лёс промыслу: асноўная частка ганчароў не вярнулася з фронту. Толькі 8 майстроў зноў селі за ганчарны круг, але і яны неўзабаве пачалі кідаць заняткі: адноўленая прамысловасць хутка задаволяла попыт на разнастайны посуд, займацца параўнальна цяжкім рамяством стала невыгадна.

Хутчэй за ўсё, старажытны славыты промысел стаў бы здабыткам гісторыі, калі б не энтузіязм і гарачая энергія лепшага пружанскага ганчара Антона Такарэўскага. Дзякуючы старанням, настойлівасці, вялікай адданасці сваёй справе, адметнасці ганчара, Пружаных ведаюць

сёння не толькі ў Беларусі. Госці ў хаце Такарэўскага не пераводзіліся: усім хацелася набыць які-небудзь выраб, зроблены ў тэхніцы чорнага глінявання—старажытнайшага рэлікта керамічнай вытворчасці, які ледзь было не знік, але, дзякуючы майстру, дажыў і да нашага часу.

Прадстаўнік патомнай ганчарскай дынастыі, Антон Рыгоравіч сеў за круг у дзесяцігадовым узросце і пад кіраўніцтвам бацькі хутка авалоўдаў сакрэтам рамяства. У яго праявілася не толькі здольнасць да простага засваення тэхнічных навываў, але і асаблівы мастацкі дар, які і да апошніх дзён падтрымліваў у васьмідзесяцігадовага майстра творчае гарэне. «Мне гліна пахне!»—гаварыў Антон Рыгоравіч.—Завяжы мне вочы, дай у рукі камік гліны—і я табе скажу, на што яна прыдатная, што можна з яе вырабіць».

Не раз з задавальненнем назіраў за працай Антона Такарэўскага. Стваралася ўражанне, што з завязанымі вачамі ён мог працаваць і за кругам. Пластыку аб'ёмаў, гармонію форм вырабаў Антон Рыгоравіч адчуваў бездакорна, рукі яго працавалі нібы аўтаматычна. Вось камік гліны набухае, расце, раздаецца ў бакі, рука майстра хаваецца ўнутр, другая прыгладжвае сценкі звонку, і праз хвіліну на кругзе вырастае збан—вялізны, ёмісты, вельмі выразны па форме. З другога камяка гліны ўтвараецца амаль шарападобны глян з вузенькім рыльцам. Ці міска, нібыта састаўленая з ніжняй канічнай і верхняй цыліндрычнай частак... Альбо спарыш з двух злепленых разам гаршчочкаў і з дугападобнай ручкай, у якім калісьці насілі абед на поле ці сенакос...

На паліцах уздоўж сцен—дзсяткі такіх пасудзін, пакуль што яшчэ нязрых і не

(Заканчэнне на 8-й стар.)

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Пімен ПАНЧАНКА

Не вымаўляй без патрэбы
Грознае слова — народ.
Біў нас пад дых і пад рэбры
Той сорак выкляты год.

І па дарогах агністых
Ён, наш народ, ваяваў,
І паміраў, але выстаяў,
Гнеўныя сілы сабраў.

Зраднікі тыя, хто кінў
Слова злабы пра народ.
Лепшы народ наш загінуў
За пераможны свой год.

І не звані ў справе шэранькай
Словам магутным — народ.
Зноў нашы моцныя шэрагі
І не закончан паход.

Мы пакланіцца павінны
У памяць бацькоў і дзядоў
Саракавай гадавіне
Мірных і светлых гадоў.

Ветрана і золка,
А дажджу дык лішак.
Сёлета на ёлках
Шмат чырвоных шышак.

Груб старэнькі рыпне:
Будзе золь развеея,
Будзе летам грыбна,
Смольна, муравейна.

Будзе траўна, хлебна,
Будзе галасіста.
А дразду патрэбна
Сцвердзіць гэта свістам.

І абабкаў чынных,
І ліскаў поўна.
І шуміць лясчыннік:
Будзе арахоўна.

На каляды цётка
Будзе з арахамі,
Рыжыя чачотка —
З новымі грахамі.

Толькі спаць прылягу тут —
Рыжыя прысніцца...
Пойдем мы па ягады,
Пойдем па брусніцы.

Сяргей ГРАХОЎСКІ

ПРАЗ

ПАЎСТАГОДДЗЯ

Іду. Не пазнаю нічога, —
Даўнейшых вуліц і дамоў.
Няўжо вось гэтая дарога
Мяне прыводзіла дамоў!

І я ж тут жыў. Мая калісьці
Стаяла хата пры шашы,
На вішнях шапацела лісце
І дакраналася душы.

Успамінаць былое годзе, —
Мінула ж толькі паўстагоддзе.

Не пазнаю, а ўспамінаю
Усё, што некалі было,
Ніводнай рыскі не мінаю, —
Маё і не маё сяло.

Мы з бацькам тут капалі студні,
Ваду крынічную пілі,
Былі часамі святам будні,
А святы буднямі былі:

Усё мяняецца ў прыродзе, —
Мінула ж толькі паўстагоддзе.

Дзе з пачарнелай аканіцай
Хаціна наша была,
Стаіць чужая камяніца
У промнях мяккага святла.

І куст вяргіні дагарае,
Пасыпаны пясочкам двор.
За мною нехта назірае
З-за сініх аксамітных штор.

Апануты па новай модзе...
Мінула ж толькі паўстагоддзе.

Магнітафон у светлай залі
Іграе танга ці факстрот,
І мы ж тут з мамаю спявалі
І гаравалі з году ў год.

Зайшоў няпрошаным у госці.
«Сядайце, калі справа ёсць...»
Відаць, шукаеце кагосьці!..»
Сваю шукаю... маладосць

І выпадкова, пры нагодзе.
Сюды зайшоў праз
паўстагоддзе

новыя вершы

Анатоль ВЯЛЮГІН

**ПОМНІК
НА ВЫГАНЕ**

Здаўна за былою граніцай
на выгане ў вёсцы Шумляны
ляжыць велізарнай грабніцай
пад крыжам валун абчасаны.

На камені, белым ад плесені,
у засені сосен зялёных
гучаць, як забытыя песні,
імёны, імёны, імёны.

Вясна іх не ўцешыць вянкамі,
маўкліва іх месяц чытае;
а сонца, зірнуўшы на камень,
за воблака вока хавае.

Упаля яно за курганы,
нібыта адчула трывогу,
калі на падводах Шумляны
збіраліся ў гэту дарогу.

На выгане, як на пагосце,
жанчыны ў той вечар рыдалі:
— А хто ж прывязе нашы косці,
зямелька, з нязнанае далі...

На выган іх выгнала гора,
а голад загнаў іх у тумы.
З Лібава да шчырага бору
імкнуліся сэрца і думы.

І дзядзька змахнуў у адчай
слязіну далонню каравай,
як засціла крыламі чаек
апошні маяк за Лібай.

Агеньчыкі бухтаў і станцый
за хваламі гаслі паволі.
Далёка, далёка шумляныцы
ўцякалі ад панскай няволі.

А іх адпывалі ў тумане
цяжкія халодныя хвалі...
Агенты заморскіх кампаній,
варбуючы, рай абяцалі, —

сустрэла на беразе пекла
нямых ад пакут хлебарабаў.
Здалося ім:

сонца аслепла
над шэрай градой небаскрабаў.

Гаркавага хлеба кавалак,
паліцыя і каранціны
у гавані падрыхтавала
для гэтай сустрэчы чужына.

Згубілі вы ўсё, небаракі,
брылі без надзей і спагады.
Тыфозныя стылі баракі
на снежных дзялянках Канады.

У Штатах, шукаючы працы,
ля фордаўскіх брам начавалі.
Дадому, дадому б дабрацца!
Эх, далі ды сінія хвалі...

Прыснілася Шчара ў Канадзе,
прысніўся ім шэпат калосся
у штатах Місуры, канаць дзе
маім землякам давалося.

Пракляўшы сябе перад сконам,
баракі Канады і Штаты,
апошнія грошы з паклонам
паслалі бадзязі дахаты.

Прасілі іх, слёзных, успомніць
пад сонцам радзімы з пашанай:
— Пастаўце, пастаўце нам
помнік

на выгане ў мілых Шумлянах...

На камені, белым ад плесені,
у засені сосен зялёных
гучаць, як забытыя песні,
імёны, імёны, імёны.

Чытайце
па кнізе каменнай
дзядоў сваіх сумную долю,
вітайце шчаслівыя змены,
зямлёй ідуць маладою.

Да сонца, ад вокан арцелі,
звіняць каласы залатыя.
І нівы і песні паспелі,
плывуць караблі палявыя.

Не тыя сягоння Шумляны!..
І знаём мы свету законы,
што, брзшучы з-за акіяна,
шалёна хрыпіць перад сконам.

Пад крыжам валун велізарны,
у засені роднага краю
ляжыш ты, як прывід пачварны
амерыканскага раю.

16 ТЫСЯЧ ЭКСПАНАТАЎ — НА ПАСТАЯННАЕ ЗАХОЎВАННЕ

МУЗЕЙ У МАСКВЕ

У Маскве завяршаецца будаўніцтва Дзяржаўнай карціннай галерэі СССР. Яна ўжо адчыніла свае дзверы для першых наведвальнікаў. Дырэктар галерэі Аляксандр ХАЛТУРЫН расказвае:

— Цяпер у некаторых нашых выставачных залах ужо размясціліся экспазіцыі жывапісу, графікі, скульптуры. Супрацоўнікі галерэі, якая стане буйнейшым музеем многанациональнага савецкага мастацтва, больш двух гадоў займаюцца камплектаваннем фондаў. На пастаяннае захоўванне прынята больш за 16 тысяч экспанатаў з усіх саюзных рэспублік.

Асноўная крыніца паступлення экспанатаў — фонды Міністэрства культуры СССР. Актыўна памагае новаму музею Саюз мастакоў СССР. Нядаўна ён перадаў у дар каля 800 твораў, якія ў дні работы XXVI з'езда КПСС дэманстраваліся на

выстаўцы «Мастакі — народу». Тут скульптуры В. Мухінай і І. Шадра, карціны С. Герасімава, А. Дайнекі, Т. Салахава, работы маладых мастакоў.

У фондах музея шырока прадстаўлены творы вядомых мастакоў 20-х і 30-х гадоў — Н. Субоцінай, М. Пяруцкага, Б. Якаўлева, якія многа падарожнічалі па краіне і стварылі маляўнічы летапіс свайго часу. Іх карціны адлюстроўваюць гістарычныя вехі ў развіцці сацыялістычнага грамадства, дазваляюць больш поўна паказаць працэс станаўлення і развіцця нацыянальных школ у савецкім выяўленчым мастацтве.

Асобае месца займае ў экспазіцыі перыяд Вялікай Айчыннай вайны. Тут графіка, франтавыя малюнкі і накіды, плакаты, маляўнічыя палотны, карыкатуры.

Плошча экспазіцыйных залаў галерэі больш за 17

тысяч квадратных метраў, а разам са службовымі памяшканнямі тут 36 тысяч квадратных метраў. Для таго каб аглядзець галерэю, трэба зрабіць падарожжа ў шэсць кіламетраў. Для аказання дапамогі наведвальнікам створана інфармацыйная служба. У выбары цікавага маршруту дапамогуць сучасныя тэхнічныя сродкі, кінаралікі, маніторы, відэамагнітафоны. У галерэі ёсць умяшчальныя сховішчы для твораў скульптуры, жывапісу і графікі, памяшканні для вялікай навуковай бібліятэкі з архівамі мастакоў, канферэнц-зала. У галерэі створана сістэма «Камфорт», што дазваляе аўтаматычна рэгуляваць «клімат» унутры будынка. Цэнтралізаваная сістэма выдалення пылу памагае хутка прыбіраць вялікія памяшканні. Аўтаматыка будзе падтрымліваць неабходнае асвятленне.

Новы музей будзе не толькі захоўваць і збіраць творы мастацтва, але і прапагандаваць іх. У планах работы — лекцыі па гісторыі мастац-

тва, стварэнне школьнага вучэбнага цэнтра.

Галерэя будзе весці і вялікую выставачную работу, абменьвацца экспазіцыямі з іншымі савецкімі і замежнымі музеямі. У залах музея з поспехам прайшла выстаўка «Мастацкая спадчына Сербіі», прысвечаная 40-годдзю вызвалення Белграда ад фашысцкіх захопнікаў. Яна была падрыхтавана югаслаўскімі музеямі і ўключала археалагічныя помнікі антычнасці, каштоўныя ікананіс, творы жывапісу XVIII—XIX стагоддзяў.

У канцы мінулага года тут адкрылася выстаўка твораў моладзі, якая працуе ў майстэрнях Акадэміі мастацтваў. У планах бягучага года — тэматычныя выстаўкі «Савецкія мастакі ў барацьбе за мір», «40 гадоў Вялікай Перамозе». У дні XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Маскве ў галерэі будзе разгорнута выстаўка «Маладыя мастакі планеты Зямля».

Андрэй ЧАРНЯЦОЎ.

Усю прыгажосць нёманскага краю ўвасабляюць у танцы артысты народнага ансамбля «Раніца» гродзенскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў.

Ансамблю 25 гадоў. За гэты час ён пабываў у многіх гарадах і раёнах краіны, у Польшчы, ГДР, Японіі, Францыі, Іспаніі. Цяпер самадзейныя артысты рыхтую-

ца да выступленняў на XII Сусветным фестывалі моладзі і студэнтаў у Маскве.

чынская кадрыля»; удзельніцы ансамбля Людміла КІЯНІЦА [злева] і Галіна ХАШЧЫНСКАЯ.

Фота А. ПЕРАХОДА.

ВЫЙШАЎ ЧАРГОВЫ ТОМ ЗБОРУ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ФАЛЬКЛОРУ

ЖАРТАМ ПРА СУР'ЁЗНАЕ

Сярод жанраў вуснапаэтычнай творчасці не апошняе месца належыць гумару і сатыры. Сёння народныя жарты, анекдоты і гумарэскі цікаваць многіх беларускіх фалькларыстаў.

У 1983 годзе ў выдавецтве БДУ імя Леніна выйшаў зборнік твораў Беларускай народнай прозы і паэзіі «Народныя казкі-байкі, апавяданні і мудраслоўі», укладанне і рэдакцыю якога зрабіў вядомы беларускі паэт і вучоны, прафесар Ніл Гілевіч. У кнізе змешчаны 44 анекдоты дарэвалюцыйнага і савецкага часу.

У 1984 годзе ў дваццаць сёмы том збору твораў Беларускага фальклору таксама ўвайшлі шматлікія папулярныя жарты, анекдоты і гумарэскі дарэвалюцыйнага і савецкага часу, выбраныя з першапачатковых друкаваных крыніц канца XIX і пачатку XX стагоддзяў, а таксама з матэрыялаў архіваў, часопісаў і газет. Складальнік тома — доктар філалагічных навук А. Фядосік.

Ва ўступным артыкуле выдання не без падстаў адзначаецца, што народны гумар і сатыра, або досціпы, бытуюць і распаўсюджваюцца і ў наш час. Таму невыпадкова цікаўнасць

сучаснага чытача да гісторыі вывучэння народных сатырычна-гумарыстычных жанраў малой формы. Аўтар звяртае ўвагу на думкі і погляды такіх вядомых вучоных, як М. Сумцоў, А. Пельцар, У. Проп, К. Чыстоў і іншыя, якія ў сваіх працах закраналі праблемы, звязаныя з вывучэннем гэтага віду фальклору.

У артыкуле А. Фядосіка акцэнтаваўся ўвага на тым, што шматлікія народныя жарты, анекдоты і гумарэскі дакастрычніцкага перыяду адлюстроўвалі класавую няроўнасць, эксплуатацыйную сутнасць тагачаснага грамадства, абуджалі пратэст супраць несправядлівасці і прыгнёту. Для ілюстрацыі можна нагадаць прыклады:

«Адзін пан пытаецца раз у свайго фурмана, ці той паедзе з ім у вялікую дарогу.

— За вамі, пане, усюды, — адказвае фурман.

— Як гэта ўсюды? Нават у пекла?

— Нават у пекла!

— Але падумаў сабе, што ў пекле надта ж гарача, агонь.

— Нічога, пане, — кажа фурман, — я сваю службу знаю, высаджу пана ў пекла, а сам, як заўсёды, буду чакаць перад брамай».

Ці вось яшчэ:

«Поп з работнікам грэблі сена. Прынеслі ім абедаць: папу бутэльку малака, а работніку бутэльку вады.

Паабедалі яны і пайшлі зноў грэбці. Поп жа грабець сена ў капю, а работнік грабець у ваду.

— Што ты гэта робіш? Куды ты грабеш? — пытаецца поп.

— А, бацюшка, ты грабеш сваёй кароўцы, а я сваёй».

Вядома, што сапраўдны, унікальны па сваёй мастацкай прыродзе твор можа быць створаны толькі пры ўмове вышэйшай павагі яго стваральніка да роднага слова, закаханасці ў свой край і яго гісторыю. Народныя сатырычна-гумарыстычныя жанры малой формы густа «населены» рознымі персанажамі. Напрыклад, дзеючыя асобы анекдотаў і жартаў дарэвалюцыйнага часу — прадстаўнікі самых розных сацыяльна-класавых праслоек грамадства. У гэтых творах адлюстраваны іх сапраўдныя ўзаемаадносіны, тыя тыповыя сітуацыі, у якіх праяўляецца характар тагачаснай асобы, яе псіхалогія. Так, многа дзе ў камічным стане паўстаюць паны, папы і іх вучніне пра бога, паліцэйскія чы-

ны. Але заўсёды ў народным жарце на першым плане вобраз чалавека — працаўніка — селяніна, які дасціпна выкрывае сваіх класавых праціўнікаў, кпіць над імі, як гэта відаць, напрыклад, з анекдота «А мне толькі вуха!».

«У селяніна забалела вуха — пачырванела, распухла. Убачыў яго пан і кажа:

— Ты што, у асла такое вуха пазычыў?

— Так, пане, — адказаў селянін. — Яго ж розум узялі вы, а мне гэта толькі і засталася».

Сапраўды антырэлігійны змест у анекдоте «Каваль і поп»:

«Поп надта хваліў каваля і гаворыць:

— От, німа нікому лепш, як гэтаму кавалю: стук-грак, так і давай пятак.

А каваль адказвае папу:

— Німа нікому лепш, як гэтаму папу: трарара-трарара, ды давай паўтарэ».

Непераможная сіла народнага гумару, які з'яўляецца не толькі прыкладам выдатных мастацкіх здольнасцей простых людзей, але і дзейным сродкам сацыяльнага выхавання.

Анатоль ЯНКОЎСкі.

ДУХМЯНАЯ ГЛІНА

(Заканчэнне.)

Пачатак на 6-й стар.

надта выразных, калі не лічыць дасканаласці форм. Але любая форма толькі выіграе, калі да яе дакранецца ўмелая рука майстра. Антон Рыгоравіч здымае з паліцы падсохлую пасудзіну, бярэ ў рукі гладкі крамянівы каменьчык і наводзіць на шурпатай матавай паверхні бліскучыя палоскі. Старажытны геаметрычны арнамент гарманічна кладзецца на паверхню вырабаў, падкрэслівае іх архітэктоніку, суразмернасць частак, гармонію форм. Касая сетка, нібы лазовая аплетка, ахоплівае знізу тулавы гліякоў і збаноў, гарлавіны апошніх выдзяляюцца вертыкальнымі рыскамі. На плечыкі гліякоў кладуцца хваёвыя ланкі. Берагі місак расцэрчаны як быццам хаатычнымі спіралямі буйнога ры-

сунка, якія, аднак, не толькі не парушаюць канструктыўнай логікі форм, але і надаюць ім большую выразнасць.

Завяршальная аперацыя — абпал. Майстар загрузае вырабамі вялікую печ, распальвае добры агонь, так што посуд набывае яркія малінавыя колеры, і наглыха зачыняе засланку, каб унутр не трапіла паветра. Таямнічыя працэсы адбываюцца зараз у печы. Калісьці ганчары лічылі, што посуд такім чынам надымліваецца, і толькі мы з вышнімі сваёй адукаванасці можам расказаць пра тыя хімічныя працэсы, якія адбываюцца паміж злучэннямі жалеза ў гліне і вольфікам вугляроду (чадным газам), што ўтвараецца ад няпоўнага згарання дроў у зачыненнай печы. А праз паўсутак, калі печ астывае, убачым і вынік:

матава-чорныя, нібы чыгунныя, пасудзіны з бліскучымі, серабрыстага адцення палоскамі дэкору. Гэта і ёсць славутая чорнаглінаваная кераміка, якую яшчэ не так даўно масава выраблялі ў многіх ганчарных цэнтрах заходняй Беларусі: Пружанах, Ружанах, Поразава, Пагосце-Загародскім, Міры. Гэта яе з цікаўнасцю разглядаюць наведвальнікі выставак, недаверліва ступаюць пальцамі па сценках посуду: «Хіба з гліны? Нібыта з металу...»

Вырабляў Антон Рыгоравіч і глазураваную кераміку. Чарапок атрымліваецца светлы, амаль белы, і на гэтым фоне прыгожа кантрастуюць зялената-карычневыя ці лімонна-жоўтыя пацёкі палівы.

Безумоўна, і чорнаглінаваная, і глазураваная вырабы — гэта ў першую чаргу посуд, у якім можна гатаваць ежу, захоўваць прадукты, як і калісьці. Але калі якія-небудзь рэчы са звычайных, бытавых, будзённых пераходзіць у разрад радкіх, у нас рашта раскрываюцца вочы на нейкую іншую іх якасць, на якую раней не звярталі ўвагу. Узяць тую ж кераміку Антона Такараўскага. Прыгожа яна глядзіцца на зялёнай траўцы, на плоце, калі сохне пад сонцам, на паліцы ў хаце. І ў гарадской кватэры дысанансу не стварае. Наадварот, сярод стандартнай абстаноўкі глядзіцца свежа, цёпла, як і любая рукатворная рэч.

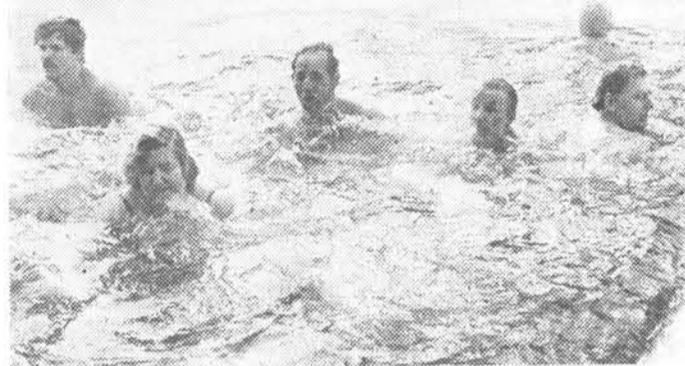
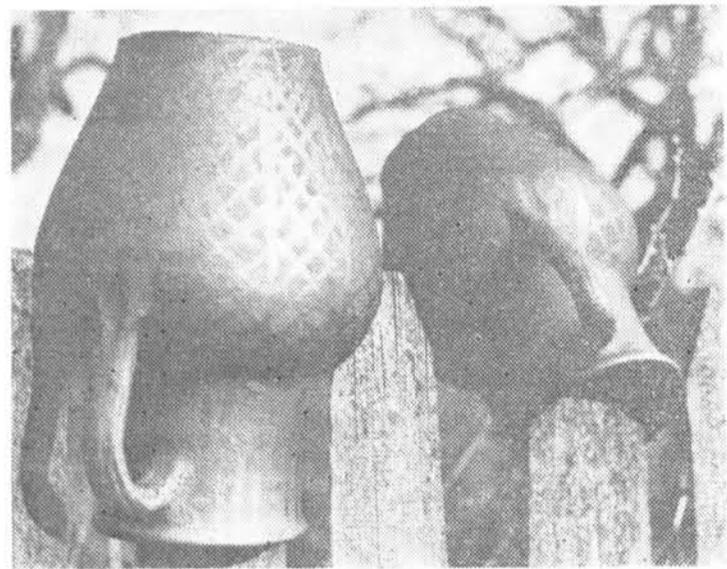
Час ад часу салон-магазін Мастацкага фонду БССР наезджаў да Такараўскага, загрузаў поўны аўтобус яго вырабамі і наладжваў выстаўку-продаж у магазіне. У самым цэнтры сталіцы. Раскупілі ўмі! І паўрад ці дзеля практычнага скарыстання. Хутчэй як арыгінальныя мастацкія рэчы.

...Замёр ганчарны круг, астыў горан, няма каму запрэчы конка, каб у нядзелю вывезці на рынак серабрыста-чорныя і лімонна-жоўтыя збанкі, цёрлы, вазоны, гаршкі. Але засталіся каленцы посуду ў многіх музеях, у зборах аматараў народнага мастацтва. Застаўся добры след на зямлі, пакінуты відомым народным майстрам, адным з лепшых ганчароў Антона Такараўскім.

Яўген САХУТА.

НА ЗДЫМКАХ: вырабы Антона Такараўскага.

Фота аўтара.

На возеры Камсамольскім у Мінску. У сцюдзёнай вадзе купаюцца «маржы».

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ТАЯМНІЧАЕ ВОЗЕРА

Напэўна, няма цікавейшага месца ў Светлагорскім раёне, як возера Сіняе, што схавалася ў балотным масіве на захад ад вёскі Сасноўка. Паверхня возера невялікая — каля васьмі гектараў. Яго няцяжка абысці вакол, але падступіцца да вады немагчыма. Берагі пакрыліся дрыгвой.

Сіняе — найбольш вядомая назва. Яна засведчана на сучасных картах. На геаграфічных картах мінулых гадоў можна сустрэць і іншую — возера Дзікае. Сама назва трапна характарызуе навакольную мясцовасць. Непраходная твань, дзікае балота — гэта і ёсць Азерскі мох, што пачынаецца за вёскай Паганцы і працягваецца амаль да вёскі Язвін.

Возера — глыбокая катлавіна ў Азерскім імху. Спад у глыбіню пачынаецца адрозна ад берага і на сярэдзіне возера даходзіць да пяцінаццаці метраў і больш.

Пра возера Дзікае з даўніх часоў захавалася нямала легенд і паданняў. У суседніх вёсках кажуць, што на месцы возера калісьці стаяла вёска. З неба на яе ўпаў вогненны шар, адбыўся страшэннай сілы выбух. Вёска правалілася ў бездань і ўтварылася возера.

Бытуе і другая, даволі цікавая легенда. Ля возера стаяў замак, у якім жыла княгіня Язерская — вельмі свавольная і капрызная асоба. Нямала каралевічаў і княжычаў дамагаўся яе рукі. Але ніводнаму з іх не ўдавалася падскочыць на кані да высокага церама, дзе сядзела князеўна, і схопіць пярсцёнак з яе рукі. Жаніхі падалі ў возера і гінулі. Панна Язерская засталася векавухай. За гэта яна бязлітасна помсціла навакольным сялянам. Народ пракляў князеўну і тое месца, дзе яна жыла. Замак праваліўся ў возера. Разам з замкам пайшла ў падземнае царства і панна Язерская. Яна і зараз, як заспяваюць пеўні ў глыбокую поўнач, выходзіць з вады і

ўобразе русалкі прабіраецца праз гушчар на палю, дзе яе сустракае змяіны цар Лясун. Удзень русалка сядзіць на дне возера, пускае нейкую атруту, якая губіць жывыя істоты.

Спраўды, Сіняе — мёртвае возера. У ім не бачна прыкмет жыцця. Няма тут ні шчупакоў, ні акунёў, ні карасёў. Нават уюны, жыхары балотнай твані, у возеры не водзяцца. Няма тут і звычайных жукоў, апалонікаў жаб. Спрабавалі ў возеры пусціць невялікіх рыбак-малькоў, але яны гінуць.

Вадаплаўныя птушкі рэдка прылятаюць на возера Сіняе. Здараюцца выпадкі, калі вясной, вяртаючыся з выраю, на вадзе садзіцца чародкі дзікіх качак. Але яны доўга на возеры не затрымаюцца. Не знаходзячы патрэбнага корму, птушкі ўздзімаюцца ў паветра і ляцяць прэч.

Вада ў возеры асабліва бялізна хутка мыецца азёрнай вадой. Такой вадой выдатна беляцца палотны і ручнікі, якія яшчэ ткуць вясковыя жанчыны.

Цікава і да Азерскага моху павялічваецца яшчэ і таму, што недалёка ад возера, на пясчаным узгорку існавала паганскае каплішча, на якім нашы далёкія продкі пакланяліся дахрысціянскім багам. Пра гэта сведчыць і назва вёскі Паганцы, якая знаходзіцца на паўночнай ускраіне Азерскага моху.

Гаркавы смак азёрнай вады наводзіць на думку аб тым, што са дна катлавіны б'юць крыніцы мінеральнай вады. Якой? Чаму яна адмоўна ўздзейнічае на жывыя арганізмы? Магчыма таму, што возера знаходзіцца сярод мохавага балота, куды не паступае рачная вада. Мохавая вада, як вада дома, перанасычаецца вуглекіслатай, злучэннямі жалеза, пазбаўляецца кіслароду і губіць жывыя істоты. Возера пакуль хавае сваю таямніцу.

Сяргей ПРАЧ.

СПОРТ

З УДЗЕЛАМ групы мацнейшых лёгкаатлетаў краіны прайшоў у Мінску мемарыял паміжні экс-чэмпіёна Еўропы па скачках з шастом Уладзіміра Булатава.

Сярод пераможцаў гэтых прэстыжных спаборніцтваў некалькі выдатных вынікаў на ліку беларускіх спарсменаў. Так, Генадзь Валюкевіч быў

мацнейшым у трайным скачку — 17 метраў 7 сантыметраў. А Уладзімір Будзько ўстанавіў новы рэкорд Беларусі ў бегу на 400 метраў — 17,2 секунды.

У ЛЕНІНГРАДЗЕ, у закрытым памяшканні, завяршыўся міжнародны турнір юных футбалістаў паміжні віцэ-прэзідэнта ФІФА Валянціна Гранаткіна на прызы «Недзеля».

Упэўненую перамогу на ім атрымала зборная СССР-1, якая выйграла ў футбалістаў

Польшчы, ФРГ, Бельгіі, Францыі. І толькі адну гульнію, са зборнай СССР-2, завяршыла ўнічыю: 1:1. У складзе пераможцаў добра гуляў мінчанін Сяргей Шырокі.

ЛЕПШЫ вынік сезона ў свеце на міжнародных спаборніцтвах канькабежцаў у Швейцарыі паказаў мінчанін Ігар Жалязоўскі. Дыстанцыю 1 500 метраў ён закончыў за 1 мінуту 53,47 секунды. Гэта толькі на 0,21 секунды горш за сусветны рэкорд.

Гумар

Палітык гаворыць жонцы: — Можаш мяне павіншаваць — я выбраны! — А ты не падманвайся? — Не, дарагая, цяпер гэта ўжо не трэба!

Жан, нарэйце, вырашыў пайсці да зубнога ўрача. Калоціцца ад страху, ён звоніць у дзверы. Адчыняе сястра:

— На жаль, доктара няма дома.

— А вы не маглі б мне сказаць, калі яго зноў не будзе, каб я прыйшоў?

— Хто такая гэта Францыска? — Разгневаная жонка размахвае перад носам мужа запіскай, знойдзенай у яго ў кішчэні.

— Францыска — гэта кабы-

ла, на якую я ставіў на мінулым тыдні, — спакойна адказвае той.

— Дык вось: гэта кабыла чакае цябе ў восем ля кінаатра!

— Мая такса такая доўгая, што калі яна відзе хвостом, значыць, яна задаволена кавалачкам цукру, які атрымала ўчора.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 242